

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

ФАКУЛЬТЕТ СОЦІОЛОГІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

КАФЕДРА СОЦІАЛЬНОЇ ФІЛОСОФІЇ ТА УПРАВЛІННЯ

**Кваліфікаційна робота
магістра**

**ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ
ДІТЕЙ-СИРИТ У ЗАКЛАДАХ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ
ОСВІТИ УКРАЇНИ**

Виконала: магістрантка 2-го курсу,
групи 8.2318-ср-з
спеціальності 231 «Соціальна робота»
освітньо-професійної програми
«Соціальна робота»
О.С. Тарасенко

Керівник: професор кафедри соціальної філософії
та управління,
доцент, д.і.н. Приймак О.М.

Рецензент: доцент кафедри соціальної філософії
та управління,
доцент, к.політ.н. Мірошніченко Г.О.

Запоріжжя – 2020

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет соціології та управління
Кафедра соціальної філософії та управління
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 231 «Соціальна робота»
Освітньо-професійна програма «Соціальна робота»

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри соціальної
філософії та управління

Т.І.Бутченко

«___» _____ 2020 року

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТЦІ

Тарасенко Олені Сергіївні

(прізвище, ім'я, по-батькові)

1. Тема роботи Забезпечення якості соціального супроводу дітей-сиріт у закладах професійно-технічної освіти України.

керівник роботи Приймак Олег Миколайович, д.і.н., доцент,

(прізвище, ім'я, по-батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ЗНУ від «29» травня 2019 року № 802-с

2. Строк подання студентом роботи 27 грудня 2019 року

3. Вихідні дані до роботи Зверева І. Д., Козубовська І. В., Керцман В. Ю., Пічкара О. Л. Соціальна робота з дітьми і молоддю (теоретико-методологічні аспекти). Ужгород : УжНУ, 2000. 192 с.; Ничкало Н. Г. Трансформація професійно-технічної освіти України. Київ : Педагогічна думка, 2008. 200 с.; Капська А. Й., Пеша І. В. Соціальний супровід різних категорій сімей та дітей : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 232 с.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) 1. Розглянути стан наукової розробки дослідження забезпечення якості соціального супроводу дітей-сиріт у закладах професійно-технічної освіти. 2. Визначити основні поняття дослідження: «соціальний супровід», «діти-сироти», «навчальний заклад», «професійно-технічна освіта». 3. Виявити принципи та методи дослідження забезпечення якості соціального супроводу дітей-сиріт у закладах професійно-технічної освіти. 4. Проаналізувати сутність та особливості соціальної роботи в системі професійно-технічної освіти. 5. З'ясувати класифікацію елементів соціального супроводу. 6. розглянути специфіку технологій соціального супроводу дітей-сиріт у сфері освіти. 7. Дослідити аналіз якості соціального супроводу та допомоги дітям-сиротам у професійно-технічних навчальних закладах України. 8. Обґрунтувати рекомендації щодо оптимізації соціального супроводу дітей-сиріт у середніх спеціальних професійно-технічних навчальних закладах.

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Розділ 1	Приймак О.М., професор кафедри соціальної філософії та управління	29.05.2019	29.05.2019
Розділ 2	Приймак О.М., професор кафедри соціальної філософії та управління	26.06.2019	26.06.2019
Розділ 3	Приймак О.М., професор кафедри соціальної філософії та управління	28.09.2019	28.09.2019

7. Дата видачі завдання 29 травня 2019 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Вибір теми кваліфікаційної роботи	Березень 2019	<i>виконано</i>
2.	Бібліографічний пошук	Квітень 2019	<i>виконано</i>
3.	Розробка основних положень роботи	Травень 2019	<i>виконано</i>
4.	I розділ	Червень 2019	<i>виконано</i>
5.	II розділ	Серпень 2019	<i>виконано</i>
6.	III розділ	Жовтень 2019	<i>виконано</i>
7.	Проведення дослідження	Листопад 2019	<i>виконано</i>
8.	Систематизація висновків	Грудень 2019	<i>виконано</i>
9.	Нормоконтроль	Березень 2019	<i>виконано</i>

Студент _____ О.С. Тарасенко
(підпис) (ініціали та прізвище)

Керівник роботи _____ О.М. Приймак
(підпис) (ініціали та прізвище)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ О.С. Маліновська
(підпис) (ініціали та прізвище)

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота складається з 82 сторінок, 70 позицій у списку літератури.

СОЦІАЛЬНИЙ СУПРОВІД, ДІТИ-СИРОТИ, НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД, ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНА ОСВІТА

Мета дослідження: дослідити сутність та особливості забезпечення якості соціального супроводу дітей-сиріт у закладах професійно-технічної освіти України.

Об'єкт дослідження: соціальна робота в освітніх закладах України.

Предмет дослідження: забезпечення якості соціального супроводу дітей-сиріт у закладах професійно-технічної освіти України.

Методи дослідження: аналіз, синтез, класифікація, нарративне опитування та вторинна обробка документів.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що на основі досягнень сучасної теорії та практики соціальної роботи, розроблені рекомендації з підвищення якості соціального супроводу дітей-сиріт у закладах професійно-технічної освіти.

Гіпотеза: через відсутність сучасних методик організації соціального супроводу в системі професійно-технічної освіти, одним з головних завдань соціальної роботи з учнями системи професійно-технічної освіти є удосконалення соціальної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Висновки:

1. Базовими нормативно-правовими регуляторами соціальної роботи з учнями закладів системи профтехосвіти в Україні на сьогодні є закони України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» від 1993 р. та «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» від 2001 р.

2. Оптимізація соціального супроводу дітей сиріт в професійно-технічних навчальних закладах може бути здійснена шляхом підвищення якості його діагностики та ефективності діяльності закладів, які опікуються цим напрямом соціальної роботи.

SUMMARY

Diploma thesis consists of 82 pages, 70 literature sources.

SOCIAL SUPPORT, ORPHANS, EDUCATION INSTITUTIONS, VOCATIONAL EDUCATION

Research purpose is to study the nature and features of ensuring the quality of social support for orphans in vocational education institutions of Ukraine.

Research object is social work in education institutions of Ukraine.

Research subject is ensuring the quality of social support for orphans in vocational education institutions of Ukraine.

Research methods are analysis, synthesis, classification, narrative questionnaire and secondary document processing.

Research novelty is that recommendations have been developed to improve the quality of social support for orphans in vocational education institutions based on the achievements of modern theory and practice of social work.

Research hypothesis is that one of the main tasks of social work with students of the vocational education system is to improve social support for orphans and children deprived of parental care, due to the lack of modern methods of organizing social support in the vocational education system.

Conclusions:

1. Nowadays, the basic normative legal regulators of social work with students of vocational education institutions are the laws of Ukraine “On promoting social formation and development of youth in Ukraine” dated 1993 and “On social work with families, children and youth” dated 2001.

2. Optimization of social support for orphans in vocational education institutions can be achieved by improving its diagnosis quality and the activities efficiency of the institutions involved in this area of social work.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
РОЗДІЛ 1. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ-СИРІТ У НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ.....	9
1.1. Стан наукової розробки забезпечення якості соціального супроводу дітей-сиріт у закладах професійно-технічної освіти.....	9
1.2. Характеристика головних понять дослідження: «соціальний супровід», «діти-сироти», «навчальний заклад», «професійно-технічна освіта».....	14
1.3. Принципи та методи дослідження забезпечення якості соціального супроводу дітей-сиріт у закладах професійно-технічної освіти.....	23
РОЗДІЛ 2. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В СИСТЕМІ СЕРЕДНЬОЇ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	28
2.1. Сутність та особливості соціальної роботи в системі професійно-технічної освіти.....	28
2.2. Класифікація елементів соціального супроводу.....	34
2.3. Специфіка технологій соціального супроводу дітей-сиріт у сфері освіти.....	42
РОЗДІЛ 3. ПРАКСИОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ-СИРІТ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ.....	54
3.1. Аналіз якості соціального супроводу та допомоги дітям-сиротам у професійно-технічних навчальних закладах України	54
3.2. Рекомендації щодо оптимізації соціального супроводу дітей-сиріт у середніх спеціальних професійно-технічних навчальних закладах.....	63
ВИСНОВКИ.....	73
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ.....	76

ВСТУП

Актуальність дослідження. Особлива увага, в даний час приділяється соціальній роботі в сфері освіти. Обумовлено це змінами що відбуваються і відбулися в нашому суспільстві і насамперед в державі.

Формуватися соціальна робота в Україні в сфері освіти розпочала по суті у 80 - 90-ті роки ХХ ст. – етап політичних, соціальних, соціально-культурних економічних, змін і зрушень. Нове державотворення з них є найбільш важливішим, зникнення піонерської і комсомольської організації, нові національні підходи до навчання і виховання молоді, значне погіршення економічного становища в державі, неконтрольований, негативний вплив засобів масової інформації на свідомість громадян, поява таких соціальних хвороб, як жебрацтво, бродяжництво, безпритульність, наркоманія. Через нові соціально-економічні умови життя суспільство було змушено до створення для соціального замовлення на нові форми і методи соціального захисту дітей та соціального навчання і виховання молодого покоління.

Проблемна ситуація полягає у тому, що тенденції світового розвитку ставлять перед Україною нові задачі щодо побудови економічно розвиненої демократичної держави та її виходу на світовий ринок. Це неможливо здійснити без вдосконалення підготовки кваліфікованих робітників у різних галузях народного господарства. Професійно-технічна освіта є складовою системи освіти України.

Якщо загальні питання розвитку освітнього процесу в Україні досліджуються багатьма вченими (С. Гончаренко, І. Зязюн, В. Кремень, Г. Терещук, В. Чайка та ін.), то питання розвитку і вдосконалення професійно-технічної освіти висвітлені у науковій літературі менше.

Тривалий процес структурної перебудови, оновлення держави українського суспільства сьогодні супроводжується об'єктивними труднощами, кризовими явищами, деформаціями суспільної свідомості, внаслідок яких страждає молодь.

Одним із сучасних напрямків соціальної роботи з молоддю є соціальний супровід, який передбачає здійснення: службами у справах неповнолітніх, центрами соціальних служб для молоді системного обліку та догляду дітей і молоді, які опинилися в складних життєвих ситуаціях; систематичних і комплексних заходів, спрямованих на подолання життєвих труднощів, збереження та підвищення соціального статусу дітей та молоді; низки заходів, спрямованих на подолання різних видів залежностей, які завдають шкоди психічному й фізичному здоров'ю дітей та молоді; соціальної опіки щодо дітей з вадами фізичного та розумового розвитку.

Соціальний супровід, як один із видів соціальної роботи набув впровадження в практику роботи з сім'ями і окремими клієнтами соціальної роботи наприкінці 90-х років минулого століття. На даний час соціальний супровід, як модель цілеспрямованої комплексної соціальної допомоги особі або сім'ї, набула широкого впровадження в роботі з різними категоріями клієнтів центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

Особливості соціального супроводу висвітлювали І. В. Пеша, А. Й. Капська, Л. С. Волинець, І. Д. Зверева, М. В. Фирсов, Д. Ю. Старков, які стверджували, що соціальний супровід є найважливішим компонентом соціальної діяльності, суть якого в посиленні позитивних і в нейтралізації негативних тенденцій в житті і діяльності людини.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що на основі досягнень сучасної теорії та практики соціальної роботи, розроблені рекомендації з підвищення якості соціального супроводу дітей-сиріт у закладах професійно-технічної освіти.

Широке запровадження соціального супроводу, як технології соціальної роботи, потребує визначення теоретичних та методологічних складових такої діяльності, формулювання основних принципів і підходів його реалізації, що і визначило тему нашого дослідження.

Об'єктом дослідження є соціальна робота в освітніх закладах України.

Предметом дослідження є забезпечення якості соціального супроводу дітей-сиріт у закладах професійно-технічної освіти України.

Мета дослідження полягає в тому, щоб дослідити сутність та особливості забезпечення якості соціального супроводу дітей-сиріт у закладах професійно-технічної освіти України.

Реалізація поставленої мети потребує вирішення наступних завдань:

- розглянути стан наукової розробки дослідження забезпечення якості соціального супроводу дітей-сиріт у закладах професійно-технічної освіти;
- визначити основні поняття дослідження: «соціальний супровід», «діти-сироти», «навчальний заклад», «професійно-технічна освіта»;
- виявити принципи та методи дослідження забезпечення якості соціального супроводу дітей-сиріт у закладах професійно-технічної освіти;
- проаналізувати сутність та особливості соціальної роботи в системі професійно-технічної освіти;
- з'ясувати класифікацію елементів соціального супроводу;
- розглянути специфіку технологій соціального супроводу дітей-сиріт у сфері освіти;
- дослідити аналіз якості соціального супроводу та допомоги дітям-сиротам у професійно-технічних навчальних закладах України;
- обґрунтувати рекомендації щодо оптимізації соціального супроводу дітей-сиріт у середніх спеціальних професійно-технічних навчальних закладах.

Гіпотеза: через відсутність сучасних методик організації соціального супроводу в системі професійно-технічної освіти, одним з головних завдань соціальної роботи з учнями системи професійно-технічної освіти є удосконалення соціальної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Структура роботи: кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку літератури.

РОЗДІЛ 1

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ-СИРІТ У НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

1.1. Стан наукової розробки забезпечення якості соціального супроводу дітей-сиріт у закладах професійно-технічної освіти

Протягом останнього десятиліття відбулися зміни в Україні, через які виникли нові соціальні проблеми та загострилися ті, що вже існували.

З помилками у політиці яку відтворювали державні діячі зв'язують окремі із них, деякі – з складним станом економіки, в якому знаходиться Україна. Через те або інше, але всі вони пов'язані з соціальним вихованням кожної окремо існуючої особистості, незалежно від її соціального статусу, чи суспільства взагалі.

Соціальна робота у сфері освіти в Україні розпочала своє формування у 80-90-ті роки ХХ ст. – етап соціальних, політичних, економічних, соціально-культурних змін і зрушень. Найзначущими з них є новітнє творення держави, створення національних шляхів до навчання і виховання особистості, занепад піонерської і комсомольської організацій, чималий спад економічного становища громадян, нестримний, негативний натиск ЗМІ на самосвідомість громадян, виникнення таких соціальних явищ, як наркотична залежність, жебракування, бродяжництво, безпритульність. Такий соціально-економічний спосіб життя створив попередні умови для соціального замовлення на зовсім інші форми і методи соціального навчання, виховання і соціального захисту дітей та молоді [6, с. 30].

На початку 90-х років виникають різноманітні форми організації соціального захисту дітей і молоді, що зумовлені розробкою новітніх шляхів як до соціального виховання, так і до певного порядку соціального захисту. Найчастіше це, соціальні служби для молоді, управління у справах неповнолітніх, реабілітаційні центри і притулки для тимчасового перебування

неповнолітніх. Важливим стає таке явище, як соціально-педагогічна робота з сім'ями та групами однолітків для того щоб забезпечити нормальне соціальне оточення дитині, соціально-педагогічна робота за адресою проживання і з дітьми вулиці. Особливо звичні форми соціального виховання, як шефство над дітьми які не досягли повноліття, з'являються нові форми, такі як волонтерство. Потихеньку починають з'являються наукові дослідження з соціальної педагогіки, яка вивчає соціалізацію особистості, форм і методів соціального виховання окремих категорій дітей, молоді, вивчаються ролі соціального оточення в процесі ставлення і розвитку особистості [8, с. 5].

Основні шляхи розвитку суспільства в сучасних умовах, побудованих на ринкових відносинах, прагненні до матеріального збагачення, повинні сприяти створенню нової перспективи для минулих поколінь та поколінь сьогодення. Діти та молодь, як незахищені верстви населення потребують турботи яка повинна проводитись планово і цілеспрямовано. Саме тому одним з пріоритетних завдань соціальних робітників в галузі освіти є соціальний супровід учнів загальноосвітніх, професійно-технічних та вищих навчальних закладів. Але виникають певні труднощі в реалізації застосування особистісно-орієнтованого підходу до освітніх процесів у навчальних закладах у роботі з дітьми, які мають функціональні обмеження. При активній взаємодії педагогів, психологів і соціального робітника стає можливим вирішення цілого ряду питань, які щодня постають у процесі соціалізації [11, с. 17-18].

Зробивши аналіз останніх публікацій та досліджень, найголовнішим завдання соціального супроводу, як невід'ємної складової соціалізації особистості, можливо виділити соціальну адаптацію, вона є предметом наукових пошуків багатьох психологів, педагогів, соціологів, філософів, правників. Ця проблема отримує наукове значення в їх працях. Серед російських та вітчизняних дослідників загальні проблеми соціальної адаптації розглядали Е. Ф. Майорова, М. Рокич, Б. Г. Ананьєв, Л. С. Виготський, А. А. Налчаджян, А. Г. Хрипкова, В. Л. Кікоть, Д. А. Андреева, О. І. Борисенко

та ін; серед зарубіжних науковців можна виділити З. Фрейд, Ж. Піаже, Г. Спенсер, Е. Еріксон, В. Франкл, Г. Айзенк, А. Маслоу та ін.

Як форма певної повноцінної соціальної допомоги людині або сім'ї проблема соціального супроводу набирала великого значення в роботі з певними категоріями клієнтів, якими займаються центри соціальних служб для сім'ї, дітей і молоді. Чимало наукових діячів оцінюють соціальний супровід як найкращу модель соціальної підтримки людини, яка опинилася у несприятливій життєвій ситуації (О. В. Безпалько, І. Д. Зверева, А. Й. Капська, Г. М. Лактіонова, Ж. В. Петрочко, С. Я. Харченко та ін.). Під час соціального супроводу клієнта надається, перш за все, ефект соціального розвитку – доручення найкращої форми соціальної компетентності, яка допомагає людині впливати на своє життя та на саму себе (А. М. Богуш, Н. В. Гавриш, Т. Г. Жаровцева, О. Л. Кононко, І. П. Рогальська, Т. І. Поніманська, Р. І. Пріма) [35, с. 80].

Велика кількість наукових діячів запевнюють, що супроводом передбачена підтримка певних реакцій, процесів і стану людини. Навіть, відмінно сформований соціально-психологічний супровід, на їхню думку, допомагає особистості розвиватися, дозволяє дитині увійти в ту «зону розвитку», яка на певному етапі ще їй недоступна (О. Обухова). Е. Зеєр, вважає, що психологічний супровід професійного становлення особистості – це основна частина професійного становлення особистості, що починається з психологічної допомоги у подоланні перепон професійного життя, корекції руйнівних тенденцій розвитку, висока пристосованість фахівця до соціально-економічних й технологічних зрушень та розвинення в нього важливої професійної перспективи [35, с. 82].

На думку Е. Зеєр, практично кожна ситуація, без винятку, надає багато варіантів рішень, які зазначені певними умовами. Супровід може визначатись як допомога суб'єктові у формуванні орієнтаційного поля розвитку, відповідальність за дію в якому несе він сам. Головне в цьому підході це

орієнтація на внутрішній потенціал особистості, а саме, на те, що вона повинна сама робити вибір та відповідати за нього.

На думку О. Казакової, «супровід – це складний процес відносин клієнта та фахівця, результатом якого є рішення й дія, що виводить з кризової життєвої ситуації клієнта. Найважливіше й те, що суб'єктом або носієм розвитку дитини є не тільки вона сама, але і її батьки та педагоги. Фахівці з супроводу завжди повинні бути на стороні дитини. Це і є певна дія допомоги дитині, її сім'ї й викладачам, в умови якої входить збереження максимуму волі й відповідальності суб'єкта розвитку за вибір рішення актуальної проблеми; мультидисциплінарний метод об'єднання дій викладачів, психологів, соціальних і медичних працівників; організованість діагностики проблеми і її розв'язання, пошук шляхів можливого вирішення, моделювання певних дій і перша допомога в його здійсненні; допомога у формуванні орієнтовного поля, де за дії відповідає сам суб'єкт розвитку» [26, с. 42].

При проведенні соціального експерименту коли було створено інститут прийомної сім'ї у 1998 році, термін «соціальний супровід» було запроваджено вперше в Україні. Зараз центри соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді активно використовують на практиці технології соціального супроводу, як форму надання соціальних послуг окремим клієнтам і сім'ям, які перебувають у складних життєвих обставинах. Пояснення поняття «соціальний супровід» наведено у Законах України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» та «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування». Відповідно до законів: соціальний супровід – вид соціальної роботи, спрямованої на здійснення соціальних опіки, допомоги та патронажу соціально незахищених категорій дітей та молоді з метою подолання життєвих труднощів, збереження, підвищення їх соціального статусу [26, с. 8-12].

Основні формами соціальної роботи які виділяє І. Зверева:

- індивідуальна, суть якої ґрунтується у виконанні соціальної допомоги, соціальних послуг і соціальної реабілітації згідно потреб людини й характеру певних проблем;
- соціально значуща діяльність, особисті вподобання дітей та молоді;
- соціальне навчання, що здійснюється у різних типах державних, приватних освітніх закладах, яка передбачає отримання певного рівня соціальної освіти;
- соціально-психолого-педагогічна та юридична підтримка, яка визначає надання професійної допомоги та певної діяльності професіоналів із соціальної роботи у вирішенні проблем різного характеру;
- консультація, під час якої виявляють головні дії розв'язання проблем, які хвилюють людину;
- науково-обґрунтовані й у певний час використані дії держави, які запобігають розвитку окремих індивідів і груп ризику;
- збереження, підтримка і захист нормального рівня життя та здоров'я сімей, молоді;
- допомога молодим людям у досягненні певних цілей і розвитку їх внутрішнього потенціалу [47, с. 93-95].

Соціальний робітник повинен брати до уваги вразливість певного контингенту, такого як діти-сироти та обов'язково дотримуватись правил, норм та цінностей. Спочатку дізнатися цінності кожної окремої діти, дотримуватися конфіденційності, уважно слухати та ставитись як до особистості, не вішати ярликів, виявляти позитивне ставлення до всіх дітей, поважати почуття та вибір дитини, не підтримувати вияви негативних якостей (агресія, ревності, знущання), зосередити увагу дитини на власних позитивних характеристиках, поважати роботу досвідчених працівників навчального закладу, які працюють з дітьми цієї категорії контингенту.

Успішна реалізація концепції соціального супроводу дітей-сиріт у загальноосвітніх, професійно-технічних та вищих навчальних закладах в основу якої складатимуть принципи комплексного та особистісно-орієнтованого

підходу забезпечить успішну адаптацію, соціалізацію та, власне, соціально-педагогічну взаємодію [3, с. 45].

Порушуються не тільки питання проблем виховання, розвитку, здоров'я, поведінки дитини-сироти, а також і такі, які дозволяють визначитися, що саме необхідно для вирішення інших проблем та яких краще залучати спеціалістів. Завдяки цьому складається план соціального супроводу учня, – що надалі становитиме потенційні напрямки дослідження.

Отже, проаналізувавши відповідні теоретичні напрацювання та практичні роботи соціального робітника в умовах соціально педагогічної діяльності, окрім обумовлених інституційною приналежністю навчального закладу, включаються соціально-психологічні особливості її об'єкта; в умови ж соціалізації учнів професійно-технічних навчальних закладів включаються фахова компетентність та особистісні якості соціального робітника як провідної сили педагогічного колективу в її (соціалізації) регулюванні.

Таким чином, якщо виявити певні умови та прийняти їх до виконання соціальним робітником, то можливо активізувати роботу навчального закладу яка сприятиме позитивному вихованню його учнів.

1.2. Характеристика головних понять дослідження: «соціальний супровід», «дитина-сирота», «навчальний заклад», «професійно-технічна освіта»

Згідно з обраною темою доцільно розглянути такі поняття як «соціальний супровід», «діти-сироти», «навчальний заклад», «професійно-технічна освіта». Розгляд цих понять та їх комплексна характеристика допоможуть у повній мірі зрозуміти сутність соціальної роботи з учнями закладів системи професійно-технічної освіти.

Соціальна робота як один з видів професійної діяльності затвердився в Західній Європі близько 100 років тому. За цей період у практичній діяльності соціальної роботи за кордоном організувалась певна кількість теорій, форм,

видів, технологій щодо цієї роботи. В Україні соціальну роботу вважають професією на початку 90-х років ХХ ст. Визначено, що на даний час теорія і практика соціальної роботи як професійної діяльності в нашій країні перебувають на початковій стадії. Досі спеціальна література не надає певного поняття терміну «соціальна робота».

Більшість наукових діячів розглядають термін «соціальна робота» у 3-х аспектах:

- певна практично-професійна діяльність яка надає допомогу та підтримку людям, що опинилися у складних життєвих обставинах;
- навчальна дисципліна, яка професійно готує спеціальних працівників для соціальної допомоги та підтримки громадян;
- галузь наукових знань, що базується на низці концепцій і теорій, категоріальному апараті, вивчає принципи, моделі та методи соціальної роботи [68, с. 6].

Проаналізувавши поняття «соціальна робота», за вітчизняними і зарубіжними науковими літературами, виявляється відсутність узагальненого його розуміння. Досить відомий російський теоретик з соціальної роботи Є. І. Холостова роздивляється соціальну роботу як об'єкт втілення державної соціальної політики, це «певний вид роботи, метою якої є втілення соціально гарантованих та особистих інтересів різноманітних груп суспільства, та покращення умов, що допомагають відновленню чи покращенню можливості суспільства до втілення своїх соціальних функцій» [68, с. 10].

Таку ж думку щодо визначення соціальної роботи підтримує відомий український науковий діяч А. Й. Капська. Вона запевняє, що це «вплив певних спеціалістів, громади та соціальних інститутів на суспільство через формування і реалізації соціальної політики, яка направлена на те, щоб зробити спеціальні умови життєвої діяльності кожної людини і родини» [63, с.33].

Дехто з вчених порівнює соціальну роботу з наданням допомоги людині у критичних ситуаціях, запевняючи, що це «професійна діяльність, що зв'язує

соціологічні, психологічні, педагогічні, методи і прийоми для вирішення особистих та соціальних проблем» [69, с. 268].

Трактування цього поняття у багатьох українських словниках звучить як «цілеспрямована діяльність у суспільстві через уповноважені органи, спрямована на забезпечення належного соціального, культурного та матеріального рівня життя членів суспільства та надання допомоги різним категоріям людей» [22, с. 30].

Визначення соціальної роботи як допомоги частіше зустрічається серед закордонних науковців. Національна асоціація соціальних працівників США зазначає, що соціальна робота - це професійна робота, яка надає допомогу окремим людям, групам в суспільстві, посилюючи чи відновлюючи їх здатності до соціального функціонування та забезпечення благополуччя та соціальних умов для досягнення певних цілей» [22, с. 240].

Українські науковці, Л. Г. Коваль і І. Д. Зверева запевняють, що певною ознакою соціальної роботи як «професійної або волонтерської роботи є вплив на людину із метою надання допомоги їй у самореалізації».

Дослідник Російської Федерації М. В. Фірсов показує більш широке поняття сутності соціальної роботи, додаючи сюди не тільки допомогу, а ще самопомогу та взаємну допомогу в системі взаємин і взаємних відносин різнопланових суб'єктів.

Одним з тих хто розпочав формування української школи соціальної роботи є І. І. Мигович, запевняє нас, що значення соціальної роботи має розпочинатися з таких певних понять, як «соціальне» та «соціалізація». Тому виходячи з них він наголошує, що це «професійна робота соціальних інститутів, державних і недержавних організацій, певних груп суспільства, які перетинаються з наданням допомоги певним особам або групам людей щодо соціалізації, якщо через певні вади, або проблем в них відсутні належні умови існування у суспільстві через які процес соціалізації для них не є легкодоступним, призупиняється або взагалі спостерігається десоціалізація» [69, с. 15].

Зробивши аналіз перерахованих вище трактувань можна виділити три підходи до визначення соціальної роботи на сучасному етапі її розвитку. По-перше вона розглядається як інструмент реалізації державної соціальної політики. У другому підході допомагає населенню у важких та кризових ситуаціях. У третьому – надання соціальних послуг, як сутність соціальної роботи. Розуміння соціальної роботи як професійної, практичної діяльності є спільним для всіх трьох етапів.

Вдосконалення умов життя людини, покращення її соціального самопочуття, забезпечення відповідного соціального функціонування, налагодження відносин у сім'ї, колективі, суспільстві в цілому є основним завданням соціальної роботи.

Головним із низки напрямків соціальної роботи з учнями закладів професійно-технічної освіти є соціальний супровід.

Соціальний супровід – певний вид роботи соціальних служб і певний тип взаємних відносин з фахівцями соціальної роботи.

Соціальний супровід – низка особливих дій, які спрямовані на активацію процесів життєвої діяльності і розвиненню природних здібностей клієнта, а також вироблення умов для того, щоб не допустити розвиток негативних наслідків і різноманітних соціальних проблем, організація особистості для активації не виразних запасів, навчання певним професіям, уміння без допомоги перемагати наявні проблеми [34, с. 15].

Навчання і розвитку можливостей клієнта доступного росту свого соціального статусу, вміння самостійно знаходити підходи, соціальні технології і практики, які запропонують фахівці соціальної сфери і є основними елементами без яких соціальний супровід неможливий.

Соціальний супровід допомагає розв'язати такі задачі:

- звикання клієнта до справжніх умов життєвої діяльності;
- реабілітація та виведення клієнта з критичних ситуацій;
- оновлення соціального статусу клієнта;
- адаптація себе в соціальному суспільстві;

- оновлення здоров'я та позбавлення від згубних звичок;
- сприяння для самостійної реалізації клієнта в родині та суспільстві.

На основі сучасних технологій та завдяки використанню методів індивідуальної роботи та групової, спеціалістами соціальної роботи здійснюється соціальний супровід [66, с. 18].

Соціальна профілактична робота, направлена на виявлення неправильної, протиправної, іншої асоціальної поведінки дітей та молоді у суспільстві, виявлення різного роду поганого впливу на життя і здоров'я дітей та молоді. Соціальна профілактика базується на визначенні негативних психолого-біологічних, психолого-педагогічних, соціальних умов, що пояснюють відхилення в психічному та соціальному розвитку молоді, в тому як вона себе поводить, її стан і здоров'я, а також в організації життєвої діяльності й побуту.

Зміст соціальної профілактики:

- роз'яснення правових норм соціально важливої діяльності та поведінки;
- ознайомлення з нормативними документами державного і міжнародного зразка, що забезпечують розвиток особистості, рівень освіти, вибір професії;
- надання інформації про можливі наслідки нехтування здоровим способом життя, відмови від культурного проведення дозвілля, асоціальних дій різним категоріям молоді.
- організація заходів щодо забезпечення програми позитивної життєвої діяльності особистості;
- забезпечення роботою, навчанням різних категорій молоді, які здійсненні системою соціального захисту;
- формування відповідальності за можливі наслідки анти-правних дій [64, с. 26-27].

Соціальна допомога – низка заходів, які зумовлені поверненням особи до активного життя та праці, повернення соціального статусу і повернення до людини якостей, установок що адаптують її до умов нормальної життєвої

діяльності через правовий та матеріальний захист її існування, підготовки до самостійного обслуговування у повсякденні тощо [20, с. 11].

Але можливо сказати і інакше – це грошова допомога, що зазвичай фінансується з бюджету та добровільних внесків і надається людям, які більш за всіх в ній потребують, після того, як перевіряється їхній дохід та засоби існування, так і через певні критерії без перевірки доходу. Щодо виходить, одна частина населення користується благами цієї програми допомоги, а інша – не буде виключена до сфери її дії.

Головна задача соціальної допомоги – поліпшити матеріальний стан людей, як і нужденні та опинилися при тяжкому матеріальному.

Соціальний захист – це система визнаних і гарантованих державою заходів, яка забезпечує матеріальне становище громадян у разі втрати годувальника, працездатності, хвороби, безробіття, старості та в інших випадках, які передбачені законодавством.

Формами соціального захисту є загальнообов'язкове соціальне страхування, державне забезпечення, соціальна допомога та соціальна підтримка [49, с. 19].

Соціальна допомога полягає у можливості надання громадянам держави матеріальної допомоги та пільг не дивлячись на їх доходи на підставах визначеного законодавства за кошти Державного та місцевих бюджетів.

Соціальна підтримка – це певні заходи, що надаються за рахунок місцевих бюджетів допомоги у грошовій або натуральній формі, соціальних послуг і пільг родинам і громадянам, які опинились в складній життєвій ситуації та не мають можливості самостійно з неї вийти.

Державне забезпечення або пенсійне забезпечення – це надання медичної та соціальної допомоги військовослужбовцям, працівникам органів внутрішніх справ, компенсацій та пільг громадянам, що потерпіли від техногенних та екологічних катастроф, медичне обслуговування за рахунок Державного бюджету [54, с. 124].

Загальне обов'язкове соціальне страхування означає, що громадяни за рахунок коштів Національного фонду соціального страхування, повинні отримувати матеріальне забезпечення та соціальні послуги у разі хвороби, повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, старості.

Дитина-сирота – дитина, батьки якої померли або загинули.

Утримання та виховання дітей-сиріт покладається на державу згідно до частини третьої статті 52 Конституції України.

Діти, які внаслідок смерті батьків залишилися без батьківського піклування, мають право на особливий захист і допомогу з боку держави (стаття 25 Закону України «Про охорону дитинства»).

«Діти-сироти, які навчаються, мають право на:

- повне державне забезпечення в навчальних закладах (діти-сироти та особи з числа дітей-сиріт при продовженні навчання до 23 років або до закінчення відповідних навчальних закладів);

- виплату соціальної стипендії в порядку та розмірі, встановлених Кабінетом Міністрів України та виплату 100 відсотків заробітної плати, яка нарахована в період виробничого навчання та виробничої практики;

- виплату щорічної допомоги для придбання навчальної літератури в розмірі трьох соціальних стипендій. Виплата зазначеної допомоги здійснюється протягом 30 днів після початку навчального року за рахунок коштів, що передбачаються для навчальних закладів у відповідних бюджетах;

- збереження на весь період академічної відпустки (при наданні академічної відпустки за медичним висновком) повного державного забезпечення та виплату стипендії. Навчальний заклад сприяє організації їх лікування;

- забезпечення випускників навчальних закладів за рахунок навчального закладу або відповідної установи у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України, одягом і взуттям, а також одноразовою грошовою допомогою в розмірі не менше шести прожиткових мінімумів для осіб

відповідного віку. Нормативи забезпечення одягом і взуттям затверджуються Кабінетом Міністрів України. За бажанням випускників навчальних закладів їм може бути видана грошова компенсація в розмірі, необхідному для придбання одягу і взуття» [37, с. 42].

Соціальні гарантії дітей-сиріт в Україні:

- соціальний супровід дитини;
- безкоштовне оздоровлення щороку;
- збереження прав на житло, в якому вони проживали з батьками, рідними тощо;
- надання одноразової допомоги у розмірі який визначено Кабінетом Міністрів України після досягнення 18-річного віку;
- Після повернення з дитячих закладів, від опікунів чи піклувальників, закінчення навчальних закладів освіти обов'язкове працевлаштування дітей-сиріт.

Визначення «учень» – це особистість, яка безпосередньо є учасником навчального процесу та набуває особливі знання. Зазвичай це визначення використовується до дітей та підлітків, які навчаються у загальноосвітніх закладах, таких як: школи, гімназії, ліцеї та професійно-технічні навчальні заклади. Коли ми згадуємо ці освітні навчальні заклади, то маємо на увазі учнів певних вікових категорій. Таких як: початкова школа, середні класи, старші класів та учні професійно-технічних навчальних закладів.

Коли учень приходить на заняття, він повинен мати ціль отримати якомога більше знань і запам'ятати все, що намагається донести йому вчитель. Всі отримані знання безумовно знадобляться йому у майбутньому, допоможуть відмінно скласти випускні екзамени та успішно пройти незалежне зовнішнє оцінювання. Під час занять учні повинні старатися та безумовно виконувати всі завдання, які допомагають їм інтелектуально розвиватися, розширювати кругозір та розвивати пам'ять. Вони повинні дотримуватися дисципліни і обов'язково з повагою відноситись до педагогічного колективу та своїх однолітків. Також учні мають і свої права. По-перше – це право на освіту, яке

зазначене в Конституції України. Зокрема учень має право на висококваліфіковане та компетентне викладання та дуже професійне надання певної інформації зі сторони вчителів [37, с. 44].

Учень професійно-технічного навчального закладу – це випускник загальноосвітньої школи, який зарахований до закладу професійно-технічної освіти на підставі наказу про зарахування до складу учнів, які навчаються згідно типових навчальних планів та програм.

Навчальний заклад (освітній заклад) – організація, що на постійній і безперервній основі здійснює освітній процес з метою навчання, виховання, розвитку і самовдосконалення особистості.

Професійно-технічна освіта – це система первинної підготовки та перепідготовки кваліфікованих робітників. Професійна освіта є часткою освітньої системи нашої країни, це низка педагогічних та організаційно-управлінських заходів, які забезпечують отримання громадянами знань, умінь і навичок, які вони зможуть застосувати в професійній діяльності, за напрямком який самі обрали [37, с. 12].

«Обравши професійно-технічну освіту і вступивши до навчального закладу учні мають змогу обрати найбільш зручну для них форму навчання. Залежно від ситуації учні мають змогу навчатися на очній, очно-заочній чи вечірній формі навчання, обрати екстернат чи дистанційну форму навчання, а також відвідувати заняття з відривом від виробництва чи вчитися без відриву від виробництва. Після закінчення навчального закладу випускник отримує освітньо-кваліфікаційний рівень «кваліфікований робітник» або «молодший спеціаліст». Випускник має змогу одразу ж влаштуватися на роботу за спеціальністю і використовувати на практиці теоретичні знання чи продовжити навчання далі у вищому навчальному закладі» [40, с. 16].

Таким чином ми визначили основні поняття: «соціальна робота», «соціальний супровід», «соціальна профілактика», «соціальна допомога», «соціальний захист», «дитина-сирота», «учень», «навчальний заклад», «професійно-технічна освіта» та дізнались, що професійно-технічна освіта

забезпечує здобуття громадянами професії відповідно до їх покликань, інтересів, здібностей, а також допрофесійну підготовку, перепідготовку, підвищення їх кваліфікації.

1.3. Принципи та методи дослідження забезпечення якості соціального супроводу дітей-сиріт у закладах професійно-технічної освіти

Для того, щоб більш об'єктивно і точно розкрити обрану тему ми будемо використовувати певний набір наукових принципів і методів, які дають змогу детальніше розкрити питання забезпечення якості соціального супроводу дітей-сиріт у закладах професійно-технічної освіти.

До принципів наукового пізнання використаних під час написання дипломної роботи належать: історичний, термінологічний, системний, діалектичний, а також принцип об'єктивності.

Перш ніж вивчати сучасний стан проблеми, необхідно вивчити розвиток технологій забезпечення якості соціального супроводу дітей-сиріт у закладах професійно-технічної освіти. Принцип історизму є світоглядним у тому розумінні, що має теоретичну підставу. Історизм ґрунтується на уявленнях про сутність розвитку, про прогрес, синтезування, взаємозв'язок якості й кількості, причинності і т.д. Отже, за допомогою принципу історизму ми можемо простежити динаміку розвитку різних поглядів на проблему, визначити рівень її вивчення. За допомогою принципу історизму було досліджено розвиток сучасних технологій соціальної роботи [40, с. 20].

Зазначимо, що будь-яке теоретичне дослідження потребує опису, аналізу та уточнення понятійного апарату конкретної галузі науки, тобто категорій і понять, що їх позначають. За допомогою термінологічного принципу, який передбачає вивчення історії категорій і позначуваних ними понять, ми розробили та уточнили зміст понять «соціальна робота», «соціальний супровід», «соціальна профілактика», «соціальна допомога», «соціальний захист», «дитина-сирота», «учень», «навчальний заклад», «професійно-технічна

освіта». Вирішити це завдання допоміг метод термінологічного аналізу. Зазначимо, що визначення цих понять ґрунтуються на тлумачних та професійних словниках.

Принцип системності вимагає розмежування зовнішньої і внутрішньої сторін матеріальних чи соціальних систем, сутності та їх проявів, виявлення різних сторін предмета, розкриття форми й змісту, елементів і структури, випадкового й необхідного і т.д. Цей принцип направляє мислення на перехід від явищ до їх сутності, до пізнання цілісності системи, а також необхідних зв'язків розглянутого предмета з оточуючими його предметами, процесами. Його було застосовано при характеристиці соціального супроводу як системи, а також при характеристиці сутності особистості та індивідуальності дітей-сиріт.

Об'єктивність як принцип наукового пізнання займає важливе місце у методологічній основі мого дослідження. За його допомогою стало можливим всебічне неупереджене розкриття досліджуваного предмету, а також складових останнього. Принцип об'єктивності став у нагоді при визначенні сутності ефективності технологій забезпечення якості соціального супроводу дітей-сиріт у закладах професійно-технічної освіти, а також при характеристиці критеріїв оцінки технологій соціального впливу [40, с. 25].

Реалізація цих принципів стала можливою за допомогою загальнонаукових методів (аналізу, синтезу, абстрагування, індукції, дедукції, класифікації, періодизації, логічного), міждисциплінарних (ретроспективного, футуропспективного, наративного), а також конкретно наукових (соціологічного опитування та вторинної обробки документів).

Слово «метод» грецького походження (metodos), що в перекладі означає спосіб досягнення певної мети.

При оцінці можливостей перерахованих методів треба враховувати, що жодний із них сам по собі не може цілком забезпечити роботу над вирішенням складної дослідницької проблеми. Кожний метод відбиває лише один якийсь бік теми забезпечення якості соціального супроводу дітей-сиріт у закладах професійно-технічної освіти і тому не може бути поданий як єдиний. З огляду

на це необхідно використовувати весь арсенал методів дослідження в комплексі: і загальні, і спеціальні методи в їх найтіснішому взаємозв'язку.

Аналіз – це прийом мислення, пов'язаний з розкладанням досліджуваного об'єкта на складові частини, сторони, тенденції розвитку і способи функціонування з метою їх самостійного вивчення. Використовувався цей метод протягом всієї роботи й особливо ефективним став при дослідженні особливостей агресивної поведінки підлітків, психічної й соціальної складових в ній, а також детермінант соціалізації особистості.

Синтез – метод дослідження явищ шляхом зведення в єдине ціле даних, які були отримані в результаті аналізу. Визначений метод став у нагоді при створенні узагальнюючого образу технологій соціальної роботи, а також під час формування системного уявлення щодо сутності та змісту агресивності як соціального феномену.

Абстрагування – процес уявного виділення, вичленювання у контексті дослідження певних мас, ознак, властивостей і відношень конкретного предмета або явища, що цікавлять, й одночасне відволікання від інших властивостей, ознак, відносин, які в цьому контексті не суттєві. Метод абстрагування застосовується в другому розділі для виявлення загальних рис забезпечення якості соціального супроводу дітей-сиріт у закладах професійно-технічної освіти.

Дедукція (з лат. «виведення») – така форма мислення, коли нова думка виводиться чисто логічним шляхом (тобто за законами логіки) із попередніх думок. Така послідовність думок називається висновком, а кожний компонент цього висновку є або раніше доведеною думкою, або аксіомою, або гіпотезою. Цей метод знайшов відображення в процесі формулювання проміжних та кінцевих висновків дипломної роботи [45, с. 15-20].

При використанні індуктивного прийому думка рухається від частинного знання, знання фактів – до знання загального. У буквальному значенні, індукція й означає наведення. У дедуктивному умовиводі рух думки йде від знання загального до знання часткового. Дедуктивні умовиводи дають достовірні

знання за умови, що таке знання містилося в посиланнях. Ці два методи використовувалися протягом написання всієї роботи.

Крім того, під час написання роботи широкого використання отримав метод класифікації, сутність якого полягає у виокремленні певних груп, типів та видів елементних складових предмету. Визначений метод допоміг при характеристиці типів контингенту учнів закладів професійно-технічної освіти та технологій соціальної роботи, а також критеріїв оцінки ефективності останніх.

Близьким до попереднього є метод періодизації, науковий потенціал якого полягає у можливості аналізу досліджуваного предмету в динаміці. Він допоміг нам виокремити та охарактеризувати етапи соціалізації та розвитку дітей-сиріт, а також етапи розвитку наукових поглядів щодо досліджуваної теми.

Причинно-наслідкові зв'язки між етапами розвитку технологій соціальної роботи та соціальної діагностики були виявлені нами за допомогою логічного методу пізнання [45, с. 24-25].

Під час написання роботи були також використані методи міждисциплінарного характеру, серед яких особливе місце займає футуроспективний, ретроспективний та наративний.

Футуроспективний метод – це метод, на основі якого робиться припущення. На основі футуроспективного методу було зроблене припущення щодо ефективності технологій забезпечення якості соціального супроводу дітей-сиріт у закладах професійно-технічної освіти. Ретроспективний метод – це метод, на основі якого робиться прогноз. Використовуючи цей метод, були зроблені практичні рекомендації щодо підвищення ефективності технологій забезпечення якості соціального супроводу дітей-сиріт у закладах професійно-технічної освіти. Наративний метод допоміг під час опису вітчизняного та європейського досвіду теоретичного дослідження проблем технологій забезпечення якості соціального супроводу дітей-сиріт у закладах професійно-технічної освіти.

Конкретно наукові, а саме соціологічні, методи дослідження відбивають специфіку об'єкта дослідження, його предмет і завдання. Дослідження зазвичай починають зі збору вторинних даних. Вторинні дані – інформація, що уже десь існує, будучи зібраною раніше для інших цілей. Вторинні дані служать відправною крапкою дослідження. Вони вигідно відрізняються тим, що обходяться дешевше і більш доступні. Однак потрібних дослідникові відомостей може просто не бути, або наявні дані можуть виявитися застарілими, неточними, неповними або ненадійними. У цьому випадку дослідникові доведеться з набагато великими витратами засобів і часу збирати первинні дані, що, ймовірно, виявляться і більш актуальними, і більш точними [1, с. 28].

Конкретно наукові методи пізнання були використані нами під час написання праксеологічної частини роботи. Метод вторинної обробки даних дозволив нам інтерпретувати результати попередніх описових та аналітичних друкованих досліджень, що безпосередньо пов'язані з темою ефективності технологій забезпечення якості соціального супроводу дітей-сиріт у закладах професійно-технічної освіти. Крім того, важливе місце при написанні роботи відіграв метод опитування, але детальна характеристика конкретно наукових методів пізнання буде наведена в окремому підрозділі третього розділу, внаслідок чого зникає необхідність теперішньої їх характеристики. [27, с. 88].

Таким чином, в основу розкриття теми забезпечення якості соціального супроводу дітей-сиріт у закладах професійно-технічної освіти, були покладені принципи системності, об'єктивності та діалектичності. Їх реалізація стала можливою за допомогою використання загальнонаукових, міждисциплінарних та конкретно наукових методів пізнання. Серед них найбільш вагому роль відіграли методи аналізу, синтезу, класифікації, нарративний, опитування та вторинної обробки документів.

РОЗДІЛ 2

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ В СИСТЕМІ СЕРЕДНЬОЇ СПЕЦІАЛЬНОЇ ОСВІТИ

2.1. Сутність та особливості соціальної роботи в системі професійно-технічної освіти

Сучасне соціально-економічне становище в Україні виділяється різними масштабами змін в усіх ланках життєвої діяльності громадян, які йдуть, пліч опліч активними процесами знищення тої думки, впевненості, настанов, цінних орієнтацій і закріплення їх новими. У професійній системі це виявляється в тому, що важливими зараз в нашій країні стають такі професії, що відповідають вимогам нових, що з'являються форм економіки. Все більше відчувається нестача робітників які досягли високої кваліфікації у найрозповсюджених для суспільства ланках: здоров'я, освіта, соціальний захист та ін.

Закон України «Про освіту» як нормативний документ зазначив головні особливості в процесі виховання і навчання особистостей в умовах освітнього закладу. Цей шлях мусить приділяти більше уваги до особистості учня, його соціальних проблем, які в стінах навчального закладу носять різноманітний характер.

Соціальна робота потребує об'єктивного використання всіх видів та певних методів соціальної роботи. Вони тісно пов'язані між собою та принципами, що унеможлиблює розглядання у відриві від її цілей і завдань. Велика різниця між методами і принципами соціальної роботи виділяється в тому, що принципи незмінні і носять обов'язковий характер, а методи – більш рухливі і залежать від зміни соціальних умов [1, с. 24].

Новітня система методів теж різнобарвна, як і сама система знань про світ, що нас оточує. Через брак вмінь використовувати певні закономірності, досвід, накопичений попередніми і сучасними поколіннями, унеможлиблює відмінно виконувати задачі, які довірені соціальній роботі.

Соціальна робота ґрунтується на теорії соціальної педагогіки, але є більш широкою за покликанням, рівнем ускладненості соціального натиску на особистість, правилами, такими як матеріальна допомога і правовий захист.

Винятковість соціальної роботи в системі освіти:

- заснування соціально-виховної роботи соціальних служб через безпосереднє партнерство співпрацю з закладами освіти за підписаною угодою;
- вироблення теоретичних моделей соціальної служби в закладах освіти завдяки іноземному досвіду в соціальній роботі.

Проведення та організація роботи соціальних служб:

- пропаганда соціальних програм, проектів, які мають соціальний вплив на суспільство – спільно із соціальними службами для сім'ї, дітей та молоді;
- впровадження консультаційних тренінгів соціальними службами в професійно-технічних навчальних закладах з подолання психологічних, соціально-психологічних, соціальних, правових та інших проблем;
- соціальний супровід дітей-інвалідів, дітей із малозабезпечених сімей, дітей-сиріт та дітей, які залишились без піклування батьків, – спільно із соціальними службами для сім'ї, дітей та молоді, управліннями праці та соціального захисту;
- культурно-дозвільницька робота: проведення творчих фестивалів, конкурсів, майстер-класів, концертів та виставок;
- востановча робота з дітьми та молоддю з незвичайною і делінквентною поведінкою [28, с. 9-13].

Найважливіша ланка в роботі закладів професійної освіти є соціальний супровід учнів пільгового контингенту, це безпосередньо стосується дітей-сиріт та позбавлених батьківського піклування.

До учнів такого пільгового контингенту відносяться:

- діти-сироти та позбавлені батьківського піклування;
- особи із числа дітей-сиріт та позбавлених батьківського піклування;
- інваліди з дитинства та інваліди I-III групи;
- віднесені до постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи;

- учні з малозабезпечених сімей;
- учні з багатодітних сімей.

Перелік нормативних документів, які визначають правові, організаційні, соціальні засади та гарантії державної підтримки учнів пільгового контингенту:

1. Закон України від 10.02.1998 року №103/98-вр «Про професійно-технічну освіту» (останні зміни 06.09.2018).

2. Закон України від 26.04.2001 року №2402-III «Про охорону дитинства» (останні зміни 06.06.2019).

3. Закон України від 13.01.2005 року №2342 «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» (останні зміни 19.06.2018).

4. Постанова Кабінету Міністрів України від 05.04.1994 року №226 «Про поліпшення виховання, навчання, соціального захисту та матеріального забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» (останні зміни 06.12.2017).

5. Постанова Кабінету Міністрів України від 25.08.2005 року №823 «Про затвердження порядку надання одноразової допомоги дітям-сиротам і дітям, позбавленим батьківського піклування, після досягнення 18-річного віку» (останні зміни 23.09.2015).

6. Постанова Кабінету Міністрів України від 12.07.2004 року №882 «Про стипендіальне забезпечення» (останні зміни 22.05.2019).

7. Постанова Кабінету Міністрів України від 22.11.2004 року №1591 «Про затвердження норм харчування у навчальних та оздоровчих закладах» (останні зміни 06.02.2019).

8. Наказ Міністерства освіти і науки України від 17.11.2003 року №763 «Про затвердження норм матеріального та нормативів фінансового забезпечення дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, а також вихованців шкіл-інтернатів».

9. Наказ Міністерства освіти і науки України від 19.06.2006 №216 «Про затвердження Інструкції про виготовлення і правила користування Єдиним квитком для дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків» та інші.

В професійно-технічних навчальних закладах існує певний досвід розв'язання соціальних труднощів учнів. По-перше це робота класних керівників, на яких дуже часто розповсюджувались завдання і соціального педагога, та соціального працівника. З'являються певні вимоги щоб заснувати соціальної служби в професійно-технічному навчальному закладі.

Що маєтсья на увазі, коли говориться соціальна служба навчального закладу?

До головних завдань такої соціальної служби відносяться:

– спостереження основних і особистих соціальних проблем, що існують у групах, навчального закладу;

– виявлення і діагностування особистісних рис характеру учня, та групи;

– залучення допоміжних факторів для роботи викладача з учнем, групою та батьками;

– соціальний захист учня через появу певних труднощів, як і найчастіше мають для нього дуже важливе значення;

– соціальний захист людей від певних індивідів;

– визначення особистісно-педагогічних змоги вчителя і надання йому допомоги в майбутньому підвищенні педагогічної професійності, дії педагогічної роботи з учнями, батьками;

– соціально-педагогічна визначеність запланованих і проведених виховних заходів у групах, навчальному закладі;

– сумлінна підготовка соціально-педагогічних заходів з різноманітними групами дітей, особливими учнями, викладачами, батьками;

– налаштування спільної праці з органами соціального захисту, відділами по роботі з неповнолітніми, іншими установами в інтересах вирішення соціальних проблем дітей [30, с. 19-25].

Задля того щоб така робота мала ефективність соціальна служба закладів професійної освіти потребує фахівців, які зможуть виконувати діагностичні завдання (психолог і соціолог) і прикладу її роботу (соціальний працівник і соціальний педагог). Всі вони повинні відтворювати свою роботу тільки в тому що важливо дитині і навчальному закладу.

Загалом всій роботі соціальної служби професійно-технічного навчального закладу треба зазначити два головні напрями: соціальна робота і соціальна педагогіка [12, с. 58].

Особливостями роботи соціальної служби навчального закладу є визначення серед учнів певних осіб, груп, що підпадають до статусу дезадаптованих дітей, які наділені різними соціальними відхиленнями, девіантної поведінки, і оформлення та заснування соціально-педагогічної роботи з ними. Відповідальність та керівництво щодо цієї роботи веде заступник директора з навчально-виховної роботи.

Заступник директора з навчально-виховної роботи – це керівна посада, яка забезпечує організацію і управління виховною роботою:

- вчителів за предметами;
- класних керівників;
- вихователями гуртожитків;
- психолога;
- соціальних педагогів;
- керівників гуртків.

Всі вони мають певні обов'язки і поставлені задачі в навчальному закладі. Особливості і напрямки роботи заступника директора з навчально-виховної роботи зазначається, як керівник для вирішення соціально-педагогічних проблемами, якими живе навчальний заклад.

На сьогоднішній день, через специфічність контингенту в закладах професійно-технічної освіти ввели посаду соціального педагога. Вони дуже часто виконують роботу вихователя, з учнями у позанавчальний час, або соціального працівника. Особливий обсяг фахової роботи соціальний педагог

має через практичну діяльність професійно-технічних навчальних закладів. Соціальний педагог – завдяки професійно проведеній діагностичній роботі та на основі отриманої інформації, як фахівець може дуже професійно впровадити методичні рекомендації для їх реалізації в педагогічній діяльності різних спеціалістів навчального закладу. Соціальний педагог обов'язково повинен вміти педагогічно правильно побудувати виховну, соціально-педагогічну роботу з окремими учнями, різними групами учнів, їх батьками, вчителями.

Допомога соціального педагога вчителю полягає у:

- розробці індивідуальної методики роботи з учнем на його навчання й виховання;
- організації соціально-педагогічної роботи з групою;
- плануванні і наданні допомоги у розробці методики реалізації взаємин з окремими батьками;
- допомозі вирішення конфлікту між вчителем та учнем; вчителем, учнем і його батьками; вчителем і групою;

Допомога учням консультацією:

- в роботі із самовдосконалення;
- у подоланні або попередженні конфліктних відносин у групі, з учителем, з батьками;

Допомога батькам консультацією, порадою:

- налагодження взаємин із дитиною;
- коригування соціально-педагогічної роботи зі своєю дитиною;
- погодження відносин з учителем для вдосконалення соціально-педагогічної роботи з дитиною [52, с. 118-120].

Як показує досвід багатьох професійно-технічних навчальних закладів, в сучасних умовах соціально-педагогічна діяльність фахівця може бути представлена в широких межах. Даний факт диктує необхідність введення цієї спеціалізації в соціальній педагогіці.

Дієвість функціонування служби багато в чому визначається тим, якою мірою вона являє собою цілісний, активний і постійно діючий організм.

Проаналізувавши зміст та особливі ознаки соціальної роботи в системі професійно-технічної освіти, ми визначили, що соціальна служба професійно-технічного навчального закладу – це не легкий, а дуже заплутаний багатофункціональний організм. Робота цього багатофункціонального організму дуже часто опирається на організацію, керівництво та компетентність спільних робітників. В даний час ряд посадових осіб такої служби ще не визначені і не включені до штатного розпису професійно-технічних установ. Проте реальне життя навчального закладу диктує нагальну необхідність в них.

2.2. Класифікація елементів соціального супроводу

Наприкінці 90-х років минулого століття набув впровадження в практику роботи з сім'ями і окремими клієнтами соціальної роботи один із сучасних напрямків соціальної роботи з учнями закладів професійно-технічної освіти це соціальний супровід. На сьогоднішній день він набуває широкого впровадження в роботі з різними категоріями клієнтів центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, як модель цілеспрямованої комплексної соціальної допомоги особі або сім'ї.

Соціальна опіка, патронаж та допомога особливим категоріям дітей та молоді спрямована на подолання важких життєвих обставин, задля збереження та підвищення їх соціального статусу є соціальним супроводом.

На даний час термін «соціалізація особистості» є одним з центральних понять в педагогічній практиці і пояснюється як процес інтеграції особистості в життя сучасного суспільства [52, с. 121].

Соціалізація (лат. Socius – товариш, компаньйон, співучасник) – це процес який має дві сторони: з одного боку, людина функціонує як повноправний член суспільства, завдяки засвоєній системі знань, норм і цінностей; з іншого боку, вона не тільки користується соціальним досвідом, а й

активно відтворює систему соціальних зв'язків, реалізує себе як особистість, має змогу впливати на життєві обставини оточуючих людей. Процес соціалізації – безупинний процес в якому відбувається делегування соціальних прав і розширення обов'язків [52, с. 120-122].

Соціально-педагогічні послуги – це процес виявлення та сприяння розвитку різносторонніх інтересів і потреб осіб, які знаходяться у складних життєвих обставинах, організація індивідуального навчального, виховного та корективного процесів, дозвілля, спортивно-оздоровчої, технічної та художньої діяльності тощо, а також запрошення до роботи різноманітних закладів, громадських організацій, зацікавлених осіб.

Суб'єкти соціальної роботи з сім'ями, дітьми та молоддю під час виконання своєї професійної діяльності виконують заходи з виявлення дітей, які знаходяться у складних життєвих обставинах, надають їм комплекс послуг у межах повноважень, визначених законодавством, інформують інших суб'єктів, органи опіки та піклування, якщо необхідно здійснити комплекс заходів щодо захисту прав та інтересів дитини та надання підтримки батькам або навпаки притягнути їх до відповідальності.

У професійно-технічному навчальному закладі соціальний супровід виконує такі завдання:

- виявити і дослідити соціальні проблеми учнів навчального закладу;
- обрати адекватні ситуації форми і методи соціалізації учнів;
- надати конкретну допомогу суб'єктам навчально-виховного процесу у вигляді психологічної, педагогічної, правової підтримки задля захисту прав учнів.
- формувати гуманні та толерантні взаємовідносини.

Види діяльності соціального супроводу в закладах професійно-технічної освіти:

- діагностичний: передбачає визначення проблем учнів у відносинах з мікросередовищем або групою;

- прогностичний: передбачення тенденцій, наслідків і шляхів соціалізації учня у різних соціальних середовищах таких, як група, команда, сім'я, група однолітків тощо;
- проектувально-конструктивний: розробка соціально-психологічної та педагогічної підтримки в процесі розвитку особистості в її мікросередовищі;
- організаційно-перетворювальний: окреслення і допомога у створенні сприятливих умов для успішного самовизначення у навчально-виховному процесі професійно-технічного навчального закладу соціально незахищених осіб;
- просвітницький: пропагування й запровадження оптимальних моделей і проектів соціальної адаптації в освітньому закладі і соціумі;
- комунікативний: безпосередня і опосередкована підготовка громадської думки, залучення фахівців (педагогів, психологів, правозахисників, громадських діячів, журналістів, лікарів тощо) до взаємодії і співпраці для захисту прав дітей (молоді);
- дослідницько-узагальнюючий: аналіз власного досвіду, пошук перспективної інформації про технології, методи, системи соціальної адаптації учнів у різних соціокультурних; [17, с. 26-30]

«Соціальні послуги відповідно до Закону України «Про соціальні послуги» від 19.06.2003 року № 966-VI (останні зміни 07.12.2017) надаються дітям та молоді, які знаходяться у складній життєвій ситуації у зв'язку з інвалідністю, хворобою, сирітством, безпритульністю, малозабезпеченістю, конфліктами і жорстоким ставленням у сім'ї» [17, с. 44-47].

«Відповідно до Закону України «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» від 21.06.2001 року № 2558-III (останні зміни 19.12.2017), соціальне обслуговування сімей, дітей та молоді здійснюється відповідно до порядку, визначеному у чинному законодавстві, шляхом надання комплексу соціальних послуг сім'ям, дітям та молоді, що передбачає:

- надання психологічних послуг з проведення психодіагностики, психологічної корекції, психологічної реабілітації, надання методичних порад;

- акцентування уваги на здоровому способі життя, збереження здоров'я сімей, дітей та молоді;
- сприяння в працевлаштуванні та надання інформації стосовно цих питань;
- надання послуг соціального супроводу дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, соціальна адаптація;
- задоволення матеріальних потреб сімей, дітей та молоді, які знаходяться у складних життєвих обставинах відповідно до чинного законодавства;
- захист прав та інтересів осіб, посередництво у представництві інтересів сімей, дітей та молоді;
- виявлення талановитих дітей, молоді та їх підтримка;
- формування відповідального ставлення суспільства до соціальних проблем, поширення об'єктивної інформації про види соціальних послуг, просвітницьких та культурно-освітніх знань» [17, с. 59-61].

Також особливої уваги потребує соціальний супровід дітей, що мають проблеми з відвідуванням навчального закладу.

Обов'язково потрібно звернути увагу на учнів та студентів, які без поважних причин пропускають заняття в початковому закладі, розробити банк даних та завести соціальні паспорти на цих дітей, регулярно з ними проводити бесіди для налагодження доброзичливих стосунків, взяти під особистий контроль відвідування ними навчального закладу, з'ясувати за яких причин діти прогулюють навчання, сприяти вирішенню конфліктних ситуацій у групі, з педагогами, батьками, разом з психологом провести діагностичні дослідження особистісних рис та спостереження за поведінкою під час занять, перерв, встановити соціальне оточення цих дітей (приналежність до молодіжних рухів, релігійних конфесій, соціально-референтних груп). За результатами діагностичного обстеження розробити відповідні рекомендації для вчителів та батьків. Налагодити співпрацю з батьками (відвідування на дому), з'ясувати

матеріально-побутові умови проживання сім'ї, а також проблеми у взаємостосунках.

При взаємодії з дітьми, які мають проблеми з відвідуванням навчального закладу, соціальний робітник має певні завдання:

- сформуванню адекватну мотивацію та змінити ставлення до навчального закладу у позитивний бік, таким чином організувавши соціально-перетворювальну роботу;

- забезпечити та заохотити залучення цих дітей до спортивних секцій, шкільних гуртків, клубів за інтересами, проектної діяльності в навчальному закладі, проведенню тренінгових, корекційно-розвивальних програм;

- навчити батьків прийомам і методам активного слухання, підтримки та конструктивного спілкування, таким чином здійснивши заходи соціально-педагогічної допомоги [5, с. 44-47].

У закладах професійно-технічної освіти здійснюється соціально-педагогічна робота та соціально-правовий захист дітей, які опинились у складних життєвих обставинах згідно [5, с. 65-67].

Відповідно до Закону України «Про соціальні послуги» складні життєві обставини – це обставини, які об'єктивно порушують нормальну життєдіяльність особи, наслідки яких вона не може подолати самотійно (інвалідність, часткова втрата рухової активності у зв'язку із станом здоров'я, самотність, сирітство, безпритульність, відсутність житла або роботи, насильство, зневажливе ставлення та негативні стосунки в сім'ї, малозабезпеченість, психологічний чи психічний розлад, стихійне лихо, катастрофа тощо).

Сім'я, що потрапила у складних життєвих обставинах – це сім'я, яка втратила свої виховні можливості через виникнення таких умов, що порушують нормальну життєдіяльність одного або кількох членів сім'ї, наслідки яких вони не можуть подолати самотійно.

«Існують три групи таких сімей:

- сім'ї, у яких через матеріальні труднощі виникли проблеми, такі як:

відсутності житла, внаслідок безробіття, необхідності лікування членів родини. Особливо гостро ця проблема постає для багатодітних сімей, самотніх матерів (батьків), у сім'ях, де один з батьків втратив працездатність через хворобу, випускників інтернатних закладів, малозабезпечених родин;

– сім'ї, у яких виникли складнощі через юридичні проблеми, а саме: через невідомість щодо своїх прав та обов'язків, брак коштів на відновлення документів (прописки, свідоцтва про народження, оформлення аліментів) тощо;

– сім'ї, в яких виникли психологічні проблеми. Наприклад, з приводу труднощів перехідного віку дитини, при повторному шлюбі матері чи батька, у разі гіперконтролю з боку батьків, незадоволення потреби в спілкуванні, насильства з боку одного з членів родини, бездоглядності дитини тощо» [5, с. 108].

Тому, до переліку складних життєвих обставин відноситься:

– жорстоке поводження з дитиною (недбале ставлення до дитини, бездоглядність), насильство в сім'ї, експлуатація дитини, втягування її у жебрацтво або протиправну діяльність, заохочення дитини до споживання алкоголю, наркотичних речовин;

– позбавлення дитини батьківського піклування внаслідок розладу здоров'я батьків, або осіб, які їх замінюють, направлення їх на довготривале стаціонарне лікування чи реабілітацію, відсутність протягом тривалого часу батьків, або осіб, які їх замінюють, їхнє ув'язнення, постійна зміна проживання сім'ї, що призводить до погіршення стану здоров'я дитини, смерть батьків;

– проживання родини у неприйнятних для життя умовах, постійні конфлікти у сім'ї;

– прояви девіантної поведінки дитини (асоціальної, кримінальної, аморальної, аутодеструктивної – суїцидальної, віктимної, адиктивної);

– перебування дитини в екстремальних життєвих умовах. Наприклад в зоні міжрелігійних чи міжетнічних конфліктів, аварій, катастроф, збройних конфліктів тощо [5, с. 110-112].

Обов'язково потрібно звертати увагу на ознаки, що вказують на

можливість виникнення ризиків для життя, здоров'я та розвитку дитини. Мається на увазі, ситуації, коли батьки чи особи, які їх замінюють:

- не виявляють зацікавленості до навчальної діяльності своєї дитини, вихованням в професійно-технічному навчальному закладі (ігнорують батьківських зборів, не контактують з педагогами закладу, не готують дитину до участі у позаурочних та позашкільних заходах);

- знаходяться у стані алкогольного сп'яніння або під дією наркотичних речовин коли відвідують навчальний заклад. Мають місце повідомлення дітей, осіб, знайомих із сім'єю, про факти надмірного вживання алкоголю, наркотичних речовин, схильності до азартних ігор або відвідування ігрових клубів;

- постійно проявляють агресивну поведінку до працівників професійно-технічного навчального закладу та батьків інших дітей;

- не звертають уваги на рекомендації працівників професійно-технічних навчальних закладів стосовно виховання їх дитини, що в майбутньому може призвести до затримки її розвитку, погіршення емоційного стану, здоров'я, навіть можливої соціальної ізоляції та інших несприятливих наслідків;

- не дотримуються санітарно-гігієнічних норм та правил безпечної поведінки (що призводить до виникнення ризику інфікування дитини);

- мають ознаки розладів психічного здоров'я, суїцидальної поведінки, пригніченого психоемоційного стану, що перешкоджає повноцінному процесу догляду та виховання дитини;

- не проводять необхідного медичного догляду за дитиною, через що здоров'я дитини може зазнати серйозних порушень;

- жорстоко поводяться з членами сім'ї (одним із батьків, іншою дитиною, іншою особою), з домашніми тваринами;

- дозволяють перебування в помешканні, де проживає дитина, сторонніх осіб, схильних до вживання алкоголю, наркотичних речовин;

- не забезпечують дитину кишеньковими коштами;

- перекладають відповідальність та догляд за молодшими дітьми на інших осіб [59, с. 222-228].

Спостерігаючи за дітьми, які потрапили в складні життєві обставини, можна помітити: не здатність контролювати свою поведінку; демонстрування хоробрості; агресію стосовно інших дітей або дорослих; ознаки бродяжництва; перебування у вечірній і нічний час на вулиці без супроводу дорослих, відвідування комп'ютерних клубів.

При виявленні ознак чи факторів, які вказують на ризики того, що дитина може потрапити у складні життєві обставини, або вже потрапила, соціальний робітник повідомляє адміністрацію закладу, спільно з якою має дотримуватись наступного алгоритму дій:

- вивчити ситуацію в якій опинилася дитина, яка потребує захисту, та провести певні заходи з попередження та усунення загрози життю і здоров'ю дитини;

- якщо потрібно, то ініціювати проведення медичного огляду дитини або направити її до закладу охорони здоров'я,

- підготувати інформацію для направлення до служб, які забезпечують соціально-правовий захист дітей, районного, міського відділу, управління освіти;

- при роботі з окремими випадками створити тимчасову групу індивідуальної підтримки дитини, до складу якої будуть входити члени між якими будуть розподілені повноваження та відповідальність за проведення діагностики ситуації, оцінки потреб дитини та забезпечення реалізації заходів індивідуального плану роботи з дитиною;

- у складі групи розробити індивідуальний план роботи з дитиною, яка має ознаки потрапляння у складні життєві обставини;

- для реалізації індивідуального плану роботи з дитиною та її сім'єю максимально сприяти залученню відповідних спеціалістів суміжних галузей місцевого, районного та обласного рівнів;

- організувати плідну співпрацю в професійно-технічному навчальному закладі, яка буде спрямована на раннє виявлення кожної дитини, що має ознаки перебування у складних життєвих обставинах, та надання необхідної допомоги

відповідно до її потреб;

– забезпечити умови для реалізації заходів, які було визначено індивідуальним планом [36, с. 88].

Робота соціального робітника із батьками учнів професійно-технічних навчальних закладів є дуже важливою в сучасних умовах. Головним джерелом в формуванні захисних механізмів у дитині які сприяють розвитку відчуття власної значущості і незалежності є її родина. Батьки мають слідкувати за соціальним оточенням дитини, та своєчасно нейтралізувати або відокремити те, що шкодить її нормальному розвитку. Через надлишок різноманітної інформації в просторі дуже корисно контролювати інформаційний потік, що нав'язується.

У вихованні дитини батьки мають дотримуватись таких рекомендацій: виховувати дитину так, щоб вона перебувала у злагоді із собою і своїми відчуттями; була здатною адекватно проявити свої почуття; підтримувати здорові стосунки з іншими людьми, піклуватися про себе.

Отже, з'ясовуючи класифікацію елементів соціального супроводу ми виділили такі види його діяльності в закладах професійно-технічної освіти: діагностичний; прогностичний; проектувально-конструктивний; організаційно-перетворювальний; просвітницький; комунікативний та дослідницько-узагальнюючий.

Соціальний супровід є важливим компонентом у соціальній діяльності, ціль якого посилити позитивні та нейтралізувати негативні тенденції в житті, допомогти певним категорій дітей та молоді з метою подолання життєвих труднощів, збереження, підвищення їх соціального статусу.

2.3. Специфіка технологій соціального супроводу дітей-сиріт у сфері освіти

В системі професійної освіти самою соціальною роботою займаються не тільки соціальних працівників, але ще цю роботу ведуть фахівці різних профілів: соціальні педагоги, соціальні психологи, викладачі, а також фахівці

спеціалізованих навчальних закладів. Методики та шляхи діагностики та вирішення проблем будуть дещо різнитися, але взагалі лишаються основними: допомога учню при соціалізації, тобто налаштовувати на сприятливе середовище та оточення для хорошого навчального процесу та відтворення нормального соціального середовища для соціалізації дітей.

Найчастіше під цей вплив підпадають окремі, певні діти, певні групи та навіть весь колектив освітнього закладу.

Предметом соціальної роботи в системі професійно-технічної освіти є співпраця між учнями та вчителями, а також між батьками і фахівцями соціальної роботи в освіті, це на сам перед робота задля того, щоб налагодити відносини в цій сфері і сприяти більш адекватному та ефективному виконанню певних функцій професійної освіти як соціального інституту в нашій країні. Саме в цьому полягає винятковість соціальної роботи яка відрізняється від роботи психологів в освітньому закладі [65, с. 16].

Технології соціальної роботи в сфері освіти мають певну особливу специфіку. Спочатку, це пов'язано з реалізацією в різноманітних навчальних закладів. Таких як школа, середньоспеціальні навчальні заклади, професійно-технічні навчальні заклади, вузи, та авжеж різноманітні дошкільні та позашкільні розвиваючі або коригувальні установи. Потім, спеціальні технології соціальної роботи зв'язані з такими труднощами, які знаходяться не тільки в системі освіти, а й з'являються саме з нею. Соціальні проблеми сфери освіти бувають дуже різноманітними та специфічними.

Діляться вони на декілька етапів.

Перший, це етап появи проблеми, яку розвиває сама система освіти. З кожним роком рівень вимог суспільства до певної професійної підготовки, знань вмінь та навиків постійно зростає, так дуже швидко зростає і кількість обсягу знань, які обов'язково необхідні для нормального існування в соціумі, постійно збільшуючи функції освіти в теперішньому суспільстві. Все це призводить до збільшення та ускладнення та оновлення навчальних програм на всіх рівнях системи освіти. Вже набагато вище вимоги до учнів, студентів

по відношенню до кількості та якості. Але не дивлячись на зростання вимог, ми втрачаємо контроль за якістю засвоєння знань та умінь, над рівнем отриманих знань школярів і студентів на даний час. Це дуже велике навантаження яке впливає на стан здоров'я дитини та її психічний стани, не беручи до уваги ослаблених дітей, які ширяться серед усіх вікових груп.

Другий етап – це соціальні проблеми дітей які проживають у родинах які є неблагополучними, до них відносяться також і малозабезпечені родини та, ті що проживають нижче рівня бідності, так запущені родини, що не можуть справитись з вихованням дітей, а також роди з девіантною поведінкою. Але причин з яких з'являються такі родини дуже різні та частіше за всіх страждають діти і мають певні наслідки: послаблене здоров'я, нервові та психічні розлади, неадекватність реакцій, агресивність або, навпаки, віктимність, вони дуже часто нездатні відвідувати школи або професійні навчальні заклади, до того щоб взагалі співпрацювати з однолітками.

Третій етап. Тут розглядаються труднощі які виникла саме при взаємних відносинах які породжуються в освітньому процесі. Мається на увазі співпраця між учнями і викладачами, взаємини всередині класу або групи та безпосередньо серед викладачів певного освітнього закладу. Ці труднощі пов'язані, з винятковими рисами характеру і поведінки дітей цього часу. Вони гіперактивні якщо їм не вистачає уваги, неконтрольовані, агресивні та ін.

В учнів існують проблеми різного характеру:

1. Проблеми, з'являються в процесі освітньої роботи:

- неготовність до навчання;
- проблеми з засвоєнням програм;
- відмова від відвідування школи (школофобія);
- високий рівень педагогічної запущеності дітей сьогодення.

2. Стан здоров'я:

- повна соматична слабкість;
- різноманітні хронічні захворювання, які заважають при навчанні дитині в навчальному закладі;

- посттравматичний стан;

- логоневроз;

3. Проблеми психофізіологічного характеру:

- вади у інтелектуальному і особистому розвитку;

- мала працездатність і неповне відхилення у розвинені певних функцій в психіці;

- патохарактерноологічний розвиток дитини;

- порушення емоційно-вільної функції дитини;

- комунікативні відчуження, великий відсоток конфліктності;

- перенесене фізичне або психічне знуцання та його наслідки.

4. Проблеми соціально-правового характеру:

- родинні труднощі, складні життєві обставини;

- порушення прав дітей, фізичне або психічне знуцання над малолітньою особою;

- перебування в неблагополучній, або в малозабезпеченій родині, соціальна незахищеність, соціальне сирітство;

- дезадаптованість, спроможність до протиправних дій [65, с. 241-248].

Основними завданнями соціальної роботи в сфері освіти є: діагностична, психокорекційна, оздоровча, навчально-виховна, науково-методична, соціально-правова, консультаційна, соціально-аналітична, просвітницька. Складність завдань, що стоять перед соціальною роботою в сфері освіти, передбачає необхідність застосування всієї гами соціальних технологій, врахування специфіки даної сфери та соціальних груп, які беруть у ній участь, наукове вивчення всіх сторін цієї діяльності, вивчення та узагальнення досвіду роботи.

Класифікація технологій соціальної роботи в сфері освіти. Загальна класифікація технологій залежить від масштабу об'єкта, від сфери застосування, від поставлених цілей і характеру вирішуваних завдань. Велика залежність і від теоретичної основи, від методології, в руслі якої розробляються технології. Крім того, можливо поділ технологій на глобальні і

регіональні, інноваційні та рутинні, інформаційні, інтелектуальні (спрямовані на стимулювання розумової діяльності та творчих здібностей), історичні (осмислення наявного в даній країні досвіду і використання його з урахуванням нових умов), демографічні (спрямовані на зміну демографічної поведінки людей), на соціальні технології згоди, включаючи технології вирішення конфліктів, політичні технології, фінансові і економічні, адміністративно-управлінські, психологічні та педагогічні. Всі ці технології можуть бути використані у сфері освіти [55, с. 123].

Методики практичної соціальної роботи, як одна з класифікацій соціальних технологій:

- соціальна діагностика та профілактика,
- соціальна адаптація, соціальна реабілітація, соціальна корекція і терапія, соціальне консультування
- соціальне забезпечення і соціальне страхування, соціальне посередництво, соціальна опіка та піклування. Ще існують складні та довготривалі програми для яких необхідні такі технології, як соціальне проектування, прогнозування та експертиза. Всі перераховані технології займають важливе місце в соціальній роботі навчальних закладів.

Технології соціального супроводу у професійній освіті.

Професійно-технічна освіта складається з початкової і середньої спеціальної професійної освіти, а також вищої професійної освіти. Соціальні труднощі цього контингенту дітей діляться на матеріальні, соціально-медичні, соціально-психологічні на кінець соціальні, соціально-культурні та соціально-правові.

Існують різнопланові діагностичні методи. Зберігається вся сфера соціологічних методів діагностики, але з умовою урахування соціального становища студентів та учнів, їх особливостей за віком, соціалізацією даної групи.

Проблеми матеріального характеру. Вони вже не так залежні від батьків, як підлітки, але все ще залишаються з ними, особливо в матеріальній сфері.

Через те що сім'я вважається офіційно малозабезпеченою чи проживає за межею бідності, то студенти вимушені знаходити додатковий дохід, різного роду підробітки для повноцінного існування.

Основні цілі зайнятості студентів: на першому місці – необхідність заробити собі на життя і на освіту, на другому – турбота про майбутнє працевлаштування (реальний досвід, можливість оцінити свої шанси, вибрати роботу цікаву і перспективну). На роботі молодь в статусі студент дуже часто дискримінують: незаконно звільняють, штрафують, під гаслом «випробувальний термін» використовують неоплачену працю студентів тощо [24, 213-215].

У великому місті студенту набагато простіше знайти додатковий заробіток тим, більш якщо регіон промислово розвинений, особливо в столичному мегаполісі. Матеріальні проблеми зростають у дітей, які не мають змоги проживати у будинку й живуть або в гуртожитку або на зйомній квартирі. Такі діти в зоні ризику з проблемами пристосування до нового соціального осередку. Для першокурсників це надзвичайно складно, особливо, якщо дитина має психологічні труднощі з пристосування до нової системи навчання і роботи.

Такі проблеми матеріального характеру, ще ускладнюються соціально-медичними. Вважається, що сучасна молодь набагато менш здорова, ніж їх попередники. Наймовірною кількістю дітей мають серйозні проблеми у здоров'ї.

Проблеми соціально-психологічного характеру студентів та учнів діляться на три етапи: перша – пристосування до новітніх умов навчання і життя, друга – психологічний стану навчальному колективі, третя – міжособистісні проблеми, а також ті, що пов'язані зі створенням родини.

Не завжди ці проблеми до оцінюють, наслідки їх набагато важливіші, ніж в інших вікових групах. Перша важлива проблема самовизначення, повинна відстояти і захистити себе як особистість. Друга, це підлітковий вік, дитині ніяково просити допомоги у більш старшого покоління, для них це

проявлення слабкості, або діти вважають, що всім байдуже до них – всі зайняті і тільки собою. Третя проблема – це неготовність до цих проблем. Через що у студентів найвищий відсоток самогубств та нещасних випадків, а також високі негативні показники, які пов'язані зі станом здоров'я. Соціальні проблеми студентів тісно зв'язані з їх соціальним статусом на даний час, вибір професії, навчального закладу в якому навчаються та очікування справжнього працевлаштування [23, с. 35-37].

Проблеми соціально-культурного характеру. Часто з'являються з соціальних, матеріальних та соціально-психологічних проблем. Соціально-культурні проблеми базуються на спадкуванні як загально культурних, так і професійних норм і цінностей, що частіш за все роблять складною майбутню професійну діяльність, і процеси соціалізації, і формування підтримуючого певну позицію суспільства. Також сюди входять проблеми дозвілля. Чим студенти себе займають у вільний час? Проаналізувавши соціальні дослідження виявилось, що перемагає дозвілля розважального характеру у різних формах, які частіш за все супроводжуються непомірним вживанням алкоголю, а в деяких випадках і наркотиків.

«Соціально-правові проблеми відображають вкрай не стабільне і залежне становище студентства: є проблеми захисту інтересів і прав учнів і студентства, в їх соціального захисту, практично немає правового захисту для працюючих студентів. Навіть ті закони, які залишилися чинними з радянського періоду, наприклад, про надання навчальних відпусток, не дотримуються, і у студентів немає можливості наполягти на своїх правах. Перша проблема, з якою стикаються молоді люди, – соціальна і соціально-психологічна адаптація до нових умов життя і навчання. Тут можливі як індивідуальні методи роботи (після індивідуальної діагностики або за рекомендацією викладацького складу), так і методи роботи з групами першокурсників (ці методи можуть носити профілактичний характер). Особливої уваги потребує адаптація до життя в гуртожитку: цей процес може виявитися дуже складним для молодих людей, не пристосованих до

самостійного життя, або піддаються впливу негативно орієнтованих однолітків.

На другому місці – матеріальні проблеми. Їх можливо вирішувати за допомогою різних соціальних виплат: це соціальні стипендії, які виплачуються деяким групам студентів з малозабезпечених сімей, студентам-сиротам, студентам-інвалідам, студентам з багатодітних сімей, студентам, які мають дітей, та ін. Однак ці виплати досить скромні, щоб вони могли вирішити проблему. Більш ефективними можуть стати спеціальні технології, що включають організацію спеціальних служб або центрів зайнятості для учнів і студентів, при цьому найбільш оптимальним було б поєднувати приробіток для молодих людей та їх професійну підготовку» [60, с. 61].

При відтворенні цієї роботи втілюється така технологія, як соціальне посередництво – можливість сприяти досягненню домовленостей між соціальним суб'єктом і об'єктом щоб втілити можливості розв'язання соціальних труднощів. Значущою допомогою соціального працівника у сфері професійної освіти, надає в підборі певної роботи для студентів та учнів.

Дуже доречним стає технологія соціального консультування. Студенти часто звертаються з психологічними проблемами у спілкуванні, у навчанні, у самореалізації. Різні спеціалісти можуть здійснювати консультування, але тільки соціальний працівник може виконувати в ролі координатора [60, с. 63].

Наразі актуальною є проблема поліпшення та вдосконалення діяльності соціальних робітників з в професійно-технічних навчальних закладах з дітьми-сиротами і дітьми, позбавленими батьківського піклування. Життєві прагнення і переконання учнів, формуються за допомогою нейтралізації деприваційних умов розвитку на педагогічній основі життєвого самовизначення дитини, які зумовлює професійна діяльність соціального робітника професійно-технічного навчального закладу.

Діяльність соціальних робітників професійно-технічних навчальних закладів було проаналізовано та виявлено професійні функції які вони виконують у реальній практиці:

– охоронно-захисна функція, захист учнів у соціально-правовому полі. Щоб повноцінно захищати права та інтереси дітей-сиріт і дітей, які з різних причин залишились без батьківського піклування, соціальний робітник повинен володіти правовими знаннями міжнародного і національного законодавства щодо захисту і підтримки цієї категорії дітей; знаннями про правовий механізм професійної діяльності; вміннями реалізації у своїй діяльності всього комплексу правових знань; вміннями самостійно, підвищувати рівень власної правової культури; мати чітке уявлення про необхідність організації правового виховання дітей-сиріт, яке сприятиме вдосконаленню правової культури кожного учня;

– організаційно-посередницька функція, налагоджує взаємодію соціального робітника із учнем, групою вихованців, педагогічним колективом, адміністрацією професійно-технічного навчального закладу, державними та недержавними організаціями, які вирішують проблеми певної категорії дітей. Соціальний робітник повинен розвивати власні комунікативні здібності, добре володіти технікою міжособистісного спілкування, щоб організаційно-посередницької функції успішно реалізовувалась;

– соціально-терапевтична функція, головне завдання якої полягає у подоланні негативних проявів особистості формуванні культури життєвого самовизначення учнів професійно-технічного навчального закладу. Виконання означених функцій без сумніву дуже важливе, тому що між особистістю учня та різними соціальними інститутами, посередником виступає соціальний робітник; саме він захищає права та інтереси дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, які навчаються у закладах професійно-технічної освіти.

Але вирішення цих завдань не охоплює всього спектру дитячих проблем, їх дуже багато, допомогти розв'язати їх має соціальний робітник професійно-технічного навчального закладу. Реалізація соціально-терапевтичної функції займає вагомe місце у функціональних обов'язків соціального робітника закладу професійно-технічної освіти. Завдяки її професійне самовизначення

соціального робітника зумовлює педагогічні основи життєвого самовизначення дитини, які спрямовано на нейтралізацію деприваційних умов розвитку та формування стійкості їх життєвих прагнень і переконань.

Важливим моментом у розвитку особистості дітей-сиріт та дітей, які залишились без піклування батьків, є неусвідомлення цінності своєї особистості, невпевненість у собі, відсутність життєвої перспективи (внутрішня порожнеча та втрата смислу життя).

Дуже часто, діти, які були позбавлені батьківської ласки та тепла, встигають зневіритися і втратити будь яку надію в житті на щасливе майбутнє, тому соціальному робітнику потрібно вчити дітей сприймати життя оптимістично. Дітей необхідно вчити впевненості в собі і своєму майбутньому, правильно будувати успішне майбутнє, виявляти повагу не тільки до самого себе, а й до всього світу. Досягти цієї мети достатньо легко з соціально-педагогічний комплекс навчального закладу.

Структура соціально-педагогічний комплекс навчального закладу на думку дослідників Л.Артюшкіної та А.Полянничко:

- 1) медико-психолого-педагогічна служба,
- 2) служба культурного та спортивно-оздоровчого дозвілля,
- 3) служба соціальної і професійної адаптації,
- 4) служба профілактики правопорушень [44, с.112-116].

Медико-психолого-педагогічна служба повинна складатися з представників адміністрації навчального закладу, соціального робітника, психолога та медичного працівника, який буде відповідальним за цю службу. Медико-психолого-педагогічна служба повинна займатися діагностуванням мікроклімату всього професійно-технічному навчальному закладу та окремо групових колективів, соціально-педагогічних ситуацій, вивченням внутрішньоінтенційної спрямованості дітей, створення певного мікроклімату для реалізації позитивних проявів. Якщо виникає необхідність служба організовує та проводить медико-психолого-педагогічні консилиуми, залучаючи

до них необхідних та причетних фахівців, представників обслуговуючого персоналу.

Служба культурного та спортивно-оздоровчого дозвілля складається з заступника директора з виховної роботи, соціального робітника, педагог-організатор учнівського колективу, керівники гурткової роботи, завідувач бібліотекою, вчителі, які відповідають за фізкультурно-оздоровчу роботу. Служба сприяє залученню учнів до корисних форм дозвілля, ініціює проведення багатьох із них: зустрічей з цікавими людьми, проведення свят, створює таке середовище, яке покликане активізувати процес соціалізації учня [44, с.87].

У службі соціальної і професійної адаптації працюють заступник директора з виховної роботи, соціальний робітник, психолог. Якщо виникає потреба, то залучаються інші фахівці. Служба організовує зустрічі із людьми різних професій, проводить групові та індивідуальні консультації з питань професійної орієнтації. Під кінець навчального року робота служби особливо активізується через випуск учнів професійно-технічного навчального закладу, тоді виникає необхідність надання широких інформаційно-консультативних послуг з правових, соціальних, психологічних. У цей час спеціалісти обласних, районних та міських ССМ працюють у тісному контакті з центрами зайнятості. Для соціально незахищеної категорії молоді, зокрема випускників професійно-технічних навчальних закладів, «бронюються» робочі місця [63, с. 204].

Під час роботи у складі служби професійної орієнтації та адаптації, значну увагу соціальний робітник приділяє професійній діагностиці на основі особистісно-орієнтованого підходу. При необхідності залучає на допомогу психолога, керівників груп та вчителів-предметників. Результатом такої роботи можуть бути позитивні зрушення в свідомості дитини, вона може стати або «архітектором» власного життя, здатним собі допомогти, подолати труднощі, виявити самоповагу, довіру до людей і світу, або може перетворитися на пасивну істоту, нездатну відповідати за власне життя. Це потребує

конкретизації умов життєдіяльності суб'єкта, його побуту, соціокультурних інтересів, ціннісних орієнтацій.

У службу профілактики входять заступник директора з виховної роботи, соціальний робітник, психолог, вчитель історії та права. Якщо потрібно, то до її роботи залучають інших фахівців. Служба спостерігає за учнями та приділяє особливу увагу учням схильним до правопорушень. Для попередження правопорушень організовує і проводить відповідні профілактичні заходи. Представники служби залучають дітей до організації та проведення корисного дозвілля, допомагають у навчанні, корекції поведінки [3, с. 88].

Аналізуючи специфіку технологій соціального супроводу у сфері освіти ми дізнались, що ефективність соціальної роботи із учнями різних категорій контингенту позначиться не тільки у підвищенні особистого потенціалу кожної молодої людини, а й у підвищенні ефективності професійної освіти в цілому. Педагогічні основи життєвого самовизначення дитини, які спрямовано на формування їх життєвих прагнень і переконань та нейтралізацію деприваційних умов розвитку учнів, має зумовлювати професійна діяльність соціального робітника професійно-технічного навчального закладу.

РОЗДІЛ 3

ПРАКСИОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ ДІТЕЙ-СИРИТ В СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ ОСВІТИ

3.1. Аналіз якості соціального супроводу та допомоги дітям-сиротам у професійно-технічних навчальних закладах України

Однією із соціальних проблем національного значення, яка гостро визначена в сучасному українському суспільстві, є проблема соціального захисту й адаптації до повноцінного життя дітей, батьки яких померли, відсторонені або ж ухиляються від виконання батьківських обов'язків. Важливу роль в її вирішенні відіграє система професійно-технічної освіти, що забезпечує підготовку кваліфікованого робітничого потенціалу держави, а також створює умови для творчого розвитку особистості, морально-етичного та естетичного виховання молодого покоління.

Охорона дитинства – система державних та громадських заходів, спрямованих на забезпечення повноцінного життя, всебічного виховання і розвитку дитини та захисту її прав.

Під час навчання у професійно-технічних навчальних закладах на постійній основі проводиться дослідження для того, щоб виявити дітей соціально незахищених категорій, таких як:

- діти-сиріти та діти, позбавлені батьківського піклування;
- діти з малозабезпечених (соціально неспроможних) родин;
- діти, які постраждали внаслідок аварії на ЧАЕС;
- діти-інваліди;
- діти що мають одного з батьків;
- діти з багатодітних родин;
- діти, учасників антитерористичної операції.

Кількість закладів професійно-технічної освіти становить 756.

З них: – 662 заклади підпорядковані МОН; – 21 заклад ПТО, що є структурним підрозділом закладів вищої освіти; – 69 закладів ПТО при установах виконання покарань (63 навчальних центри при кримінально-виконавчих установах закритого типу, 5 професійно-технічних училищ при спеціальних виховних установах, 1 професійне училище соціальної реабілітації); – 4 заклади ПТО, що підпорядковані іншим органам виконавчої влади. Із 662 закладів ПТО 163 – вищі професійні училища; 3 – професійні коледжі; 85 – центри професійно-технічної освіти; 338 – професійні ліцеї; 73 – професійно-технічні училища.

У 2017-2018 навчальному році у закладах професійно-технічної освіти навчалось 165,7 тисячі (61,5 %) осіб чоловічої і 103,2 тисячі (38,47 %) осіб жіночої статі. З них 4,4 – 4,7 % діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування. [21, с. 154-155].

Діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, віком до вісімнадцяти років та особи з числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, при продовженні навчання до 23 років або до закінчення відповідних навчальних закладів мають право на повне державне забезпечення. Діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, які навчаються, зокрема ті, що знаходяться на повному державному забезпеченні, виплачується стипендія на 50 відсотків вище, ніж розмір стипендії у відповідному навчальному закладі, а також заробітна плата, нарахована в період виробничого навчання та виробничої практики виплачується у розмірі 100 відсотків.

До завершення навчання, дітям-сиротам та дітям, позбавлених батьківського піклування, виплачується щорічна допомога в розмірі трьох місячних стипендій. Цією допомогою вони можуть скористатися для придбання навчальної літератури. Якщо діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, які навчаються, змушені користуватися академічною відпусткою за медичним висновком за ними зберігається повне державне забезпечення на весь період академічної відпустки та виплачується стипендія. Лікування таких дітей організовує навчальний заклад. Відповідно порядку встановленому Кабінетом

Міністрів України, випускники навчальних закладів із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, забезпечуються за рахунок навчального закладу або відповідної установи, одягом і взуттям. Також їм виплачується одноразова грошова допомога в розмірі не менше шести прожиткових мінімумів для осіб відповідного віку. При працевлаштуванні дітей названої категорії, які перебувають на повному державному забезпеченні, видається одяг, взуття, м'яким інвентар і обладнання на суму, не менш 40 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Так само виплачується одноразова грошова допомога в розмірі шести прожиткових мінімумів. Держава забезпечує дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування одягом і взуттям, згідно нормативам затвердженим Кабінетом Міністрів України. Випускники навчальних закладів за бажанням можуть отримати грошову компенсацію в розмірі, необхідному для придбання одягу і взуття.

Для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, що професійно-технічних навчальних закладах, передбачено єдиний квиток, він дає право на безплатне відвідування кінотеатрів, виставок, музеїв, спортивних споруд, безплатний проїзд у громадському міському (приміському) транспорті.

Також діти названої категорії до 18 років мають право на щорічне безоплатне оздоровлення.

Закону України «Про прожитковий мінімум» визначає вартість повного державного забезпечення у грошовому еквіваленті для осіб із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, до двадцяти трьох років. Для таких дітей, незалежно від форми їх влаштування та утримання, державні соціальні стандарти, нормативи споживання, нормативи забезпечення є однаковими і затверджуються відповідно до законодавства.

Відповідно до Закону України «Про прожитковий мінімум», прожитковий мінімум – вартісна величина достатнього для забезпечення нормального функціонування організму людини, збереження його здоров'я набору продуктів харчування, а також мінімального набору непродовольчих товарів та набору послуг, необхідних для задоволення основних соціальних і

культурних потреб особистості. Прожитковий мінімум на одну особу, а також окремо для тих, хто належить до основних соціальних і демографічних груп населення, щороку затверджується Верховною Радою України в законі про Державний бюджет України на відповідний рік.

Концептуальні положення щодо захисту соціально вразливої категорії учнівської молоді визначені Конституцією України (1996), Конвенцією про права дитини (1991), Декларацією прав дитини (1959), Сімейним кодексом України (2002), Цивільним кодексом України (2003), Законом України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» (2005), законами України «Про професійно-технічну освіту» (1998), «Про охорону дитинства» (2001).

В питаннях соціального захисту учнів із числа дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, заклади професійно-технічної освіти співпрацює з державними установами та благодійними фондами, які опікуються долею дітей зазначеної категорії, а саме:

- Служба у справах дітей обласної державної адміністрації;
- Центром соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді;
- Департамент освіти і науки міської ради;
- Департамент освіти і науки обласної державної адміністрації;
- Обласний центр зайнятості;
- Інтернатні заклади управління освіти і науки обласної державної адміністрації.

Професійно-технічна освіта успадкувала багато проблем. Після прийняття Верховною Радою Закону «Про вищу освіту» та нового Закону України «Про освіту», а саме: слабка матеріальна база професійно-технічних закладів, запити суспільства на якісні освітні послуги та підготовку висококваліфікованих спеціалістів, інвестиції роботодавців та держави у цю сферу.

Виконуючи свою функцію професійно-технічні навчальні заклади області готують кваліфіковані кадри, але у між обсягами підготовки кадрів з вищою та

професійно-технічною освітою існує суттєвий дисбаланс і це призводить до того, що після закінчення вищого навчального закладу його випускники не мають можливості працевлаштуватися за фахом, а працюють за робітничими професіями, тому підприємство відчуває нестачу кваліфікованих робітничих кадрів. Проте, здобуття у ВНЗ освітньо-кваліфікаційного рівня «молодший спеціаліст» без робітничої профорієнтації немає попиту на ринку праці [57, с. 17].

Стан якості підготовки кадрів, одне із проблемних питань професійно-технічної освіти, яке залежить від багатьох факторів: професійного рівня викладача, стану навчальної бази, здібності та володіння професійними навичками учня або слухача та виконання у повному обсязі навчання та виробничої практики.

Для подальшого розвитку, професійно-технічної освіти потрібно досягати європейського рівня освітніх стандартів з урахуванням національних особливостей що обумовлює потребу у розширенні функцій професійно-технічної освіти [51, с. 84].

Професійно-технічна освіта потребує реформування, яке буде спрямоване на здійснення подальшої автономії навчальних закладів, розширення повноважень керівника, підвищення його професійної відповідальності за якість підготовки кадрів та самостійність професійно-технічних закладів у розпорядженні матеріальними та фінансовими ресурсами.

Чималою та особливою проблемою в системі професійно-технічної освіти є соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Розглянувши цю проблему детально, можливо виділити низку суперечностей між: усвідомленням у суспільстві необхідності соціального захисту підлітків названої категорії та відсутністю його теоретико-методологічних засад; потребою у кваліфікованих кадрах та недостатньою визначеністю педагогічних умов; необхідністю і відсутністю сучасних методик організації соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування у професійно-технічних навчальних закладах.

Науково-методичний центр професійно-технічної освіти у Запорізькій області розробив модель організації соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування у професійно-технічному навчальному закладі, яка являє собою оптимальну систему взаємодії учнів і педагогічних працівників, що сприяє соціальній адаптації учнів до повноцінного життя у суспільстві як громадян та кваліфікованих фахівців.

Моделювання педагогічної системи соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування у професійно-технічному навчальному закладі має винятково важливе значення в процесі удосконалення соціальної підтримки підлітків названої категорії. Проаналізувавши різні типи моделей, дійшли висновку, що відповідно до цілей і завдань, більш оптимальною є модель структурно-функціонального типу, яка дозволяє розглянути систему соціальної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування у професійно-технічному навчальному як цілісний, багатоаспектний процес.

Розроблена науково-методичним центром модель складається з цільового, методологічного, дидактичного й оцінювально-результативного компонентів. Цільовий компонент включає мету і завдання, зорієнтовані на соціально-освітні потреби держави у висококваліфікованих, конкурентоспроможних фахівцях, соціально активних й адаптованих до реальних умов суспільства. Основними завданнями соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування у професійно-технічному навчальному закладі є: підвищення рівня їх загальної та професійної культури; формування особистісних якостей, зокрема вміння жити і діяти в певному соціумі, орієнтуватися у політичному, економічному, культурному та правовому контексті завдяки власній громадській позиції, вироблення не споживацького, а активного ставлення до оточуючої дійсності, здатності приймати необхідні рішення і відповідати за них, уміння працювати в колективі, об'єктивно оцінювати результати своєї роботи; розширення соціокультурного середовища для розвитку їх творчого потенціалу.

Методологічний компонент моделі передбачає особистісний, гуманістичний, системний, діяльнісний, синергетичний, аксіологічний, комплексний підходи до стратегії соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування у професійно-технічному навчальному закладі. Особистісний підхід виявляється у формуванні підлітка як активного суб'єкта, здатного реалізувати свою особистісну сутність, орієнтуватися у сучасних умовах суспільства та виробництва. Гуманістичний підхід зорієнтований на формування в учнівської молоді прагнення до саморозвитку, максимальної реалізації природних здібностей. З позиції системного підходу, структурно-функціональна модель соціальної підтримки дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування розглядається як множина елементів у їх різноманітних зв'язках, система заходів, спрямованих на забезпечення всебічного виховання і розвитку дитини та захист її прав, створення належних умов для охорони здоров'я, навчання, виховання, фізичного, психічного, соціального, духовного та інтелектуального розвитку, соціально-психічної адаптації та активної життєдіяльності. Формуванню у підлітків соціального і професійного досвіду, системи відносин до світу і самого себе сприяє діяльнісний підхід. Синергетичний (гр. *synergetes* – співробітник) підхід передбачає продуктивну співпрацю всіх учасників навчально-виховного процесу, який розглядається як сумісна праця педагогів і учнів. Завдяки комплексному підходу у кожному окремо взятому елементі моделі соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування у професійно-технічному навчальному закладі реалізуються поставлені цілі і завдання на зразок голограми, у шматочку якої зберігається цілісне її зображення.

Дидактичний компонент моделі містить педагогічні умови, що забезпечують реалізацію мети соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування у професійно-технічному навчальному закладі та принципи, які при цьому враховуються. Важливими педагогічними умовами ефективної роботи в цьому напрямі є: підвищення рівня професійної

компетентності педагогічних працівників з питань соціальної педагогіки, підліткової фізіології та правової культури; участь учнів, соціально вразливої категорії, у виховних та професійно спрямованих позаурочних заходах; залучення учнів, соціально вразливої категорії, до процесу учнівського самоврядування.

Соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування у професійно-технічному навчальному закладі ґрунтується на таких принципах: демократизації, гуманітаризації, індивідуалізації, а також на принципі відсутності дискримінації. Важливість принципу демократизації (принципу рівних можливостей) полягає у тому, що створюються однаково сприятливі умови для розкриття внутрішнього потенціалу всіх учнів, формується атмосфера взаєморозуміння і довіри між підлітками та педагогічними працівниками навчального закладу. Принцип гуманітаризації передбачає посилення гуманітарної спрямованості навчально-виховного процесу. Багато уваги приділяється роботі, яка сприяє усвідомленню учнем особливостей свого характеру, розвитку самобутності реалізуючи цим принцип індивідуалізації. передбачає урахування принципу диференціації. Дотримання нормативно-законодавчої бази щодо захисту прав дитини, виключення будь-яких дій, які можуть зачіпати інтереси підлітка призводять до обмеження можливостей на підставі його соціального походження, національності, вірувань тощо відповідає принципу відсутності дискримінації.

Оцінювально-результативний компонент передбачає розроблення критеріїв, визначення рівнів та показників адаптованості підлітків до соціальних умов. Ступінь адаптованості (високий, середній, низький рівні) дітей сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування до життя у суспільстві на основі теоретичного аналізу літератури визначається за емоційним, мотиваційно-ціннісним та діяльнісним критеріями. За емоційним критерієм визначаються вольові та емоційні якості підлітка, його емоційно-психологічний стан, схильність до асоціальної форми поведінки (агресивність, жорстокість, прояви насильства тощо); мотиваційно-ціннісним – усвідомлення

загальноетичних норм поведінки у суспільстві; розуміння значущості професійної освіти для особистісного становлення; визначення власного майбутнього; діяльним – ставлення до оточуючих та навколишнього середовища; сформованість професійно важливих якостей. Необхідною для моделювання педагогічної системи соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування у професійно-технічному навчальному закладі є корекція, спрямована на виправлення недоліків в організації роботи.

Таким чином, підсумовуючи викладений матеріал щодо такого виду соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, як державно соціальна допомога, можемо відзначити, що її вагомість важко переоцінити. Адже саме гарантування дитині, яка позбавлена батьківської опіки, матеріального забезпечення на рівні, не нижчому від встановлених державою соціальних стандартів, є основою для подальшого забезпечення її належного фізичного та психологічного розвитку, виховання, задоволення ключових потреб для нормальної життєдіяльності та здобуття відповідного суспільного статусу.

Отже, розроблена науково-методичним центром модель соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування у професійно-технічних навчальних закладах, побудована на основі принципів демократизації, гуманітаризації, індивідуалізації, а також відсутності дискримінації, визначені у ній педагогічні умови, уможливають формування у підлітків соціокультурного світогляду якісно нового рівня, системи професійно важливих якостей, що підвищує їх здатність адаптуватися до повноцінного життя у суспільстві як громадян та кваліфікованих фахівців.

Методика організації соціальної підтримки підлітків названої категорії у професійно-технічних навчальних закладах сприяє підвищенню рівня професійної компетентності педагогічних працівників з питань соціальної педагогіки, підліткової фізіології та правової культури.

3.2. Рекомендації щодо оптимізації соціального супроводу дітей-сиріт у середніх спеціальних професійно-технічних навчальних закладах

Рекомендації щодо оптимізації соціального супроводу дітей-сиріт в професійно-технічних навчальних закладах можуть бути сформульовані в двох площинах – у площині підвищення якості діагностики соціального супроводу та площині підвищення ефективності діяльності закладів, які опікуються цим соціальним супроводом. Стосовно першої ми пропонуємо алгоритм соціального проекту щодо діагностики стану соціального супроводу дітей-сиріт у середніх спеціальних професійно-технічних навчальних закладах. Щодо другої, то нами сформульовано контури організаційних заходів, проведення яких може призвести до виведення соціального супроводу дітей-сиріт на якісно новий рівень.

Основними складовими алгоритму проекту з моніторингу якості соціального супроводу повинні стати характеристика інфраструктури надання послуг, з'ясування рівня партнерства між професійно-технічними навчальними закладами та його учнями, визначення відповідності існуючих різновидів супроводу потребам учнів, оцінка можливості вибору учнями постачальника послуг, виявлення наявних стандартів різновидів соціального супроводу та опис стилю обслуговування. Реалізація цих напрямків дозволить створити об'єктивне системне уявлення про якість соціального супроводу, що надаються учням працівниками професійно-технічних навчальних закладів. Тому, на нашу думку, головними методичними аспектами оцінки якості соціального супроводу мають стати технології незалежного аудиту та соціологічного моніторингу.

Треба виділити, що оцінка якості супроводу повинна проводитися тимчасово або постійно діючою групою спеціалістів у межах окремого проекту. До її складу мають входити депутати місцевих рад, науковці соціологічного, економічного, управлінського напрямків, керівники територіальних центрів соціального обслуговування та, за необхідністю, інших закладів сфери

соціальної роботи, голови або актив громадських організацій і контактних соціальних груп.

Реалізація проекту умовно відбувається в межах шести етапів: започаткування аудиту; проведення експертизи документів і стану внутрішньо організаційного середовища; проведення пілотного дослідження (можливо із застосуванням методу фокус-групи); проведення експертного соціологічного дослідження; підготування, координація та схвалення звіту діяльності робочої групи; проведення подальших дій за висновками проекту [43, с. 299].

Перший етап передбачає визначення цілей, сфери і критеріїв оцінки якості соціального супроводу, а також призначається керівник проекту. Найголовнішим завдання цього етапу буде підбір та формування складу фахівців робочої групи, підготовка програми дослідження, первинної документації, вирішення питань ресурсної бази проекту.

Аудит професійно-технічних навчальних закладів проводиться шляхом порівняння тих фактів, що вдалося зібрати з положеннями документів системи управління, які існують в якості критеріїв перевірки. Основна частина роботи цього етапу покладається на експертів з соціальної роботи, менеджменту, права, економіки. Використання практичного досвіду та знань залученого до проекту керівника професійно-технічного навчального закладу, де відбувається моніторинг є дуже важливим. Також на цьому етапі формуються такі блоки інформації, як: історична довідка, завдання й імідж навчального закладу, джерела його фінансування, специфіка кадрової та соціальної систем управління.

Також, слід виділити, що внутрішній аудит професійно-технічних навчальних закладів, не може повністю сформулювати інформаційний комплекс щодо ефективності його діяльності. Загалом він дозволяє розведення індикаторів але основна частина з них усе ж співпаде та забезпечить високий рівень співвідношення між досліджуваними характеристиками. Методи внутрішнього аудиту професійно-технічних навчальних закладів мають такі недоліки, як: неточність відомостей, запізнення інформації, обмеженість

певним набором показників, складність їх співвідношення [58, с. 81]. Крім того, аудит не може повністю припускати фіксацію оцінок, думок, уявлень учнів, а це особливо важливо для характеристики ефективності діяльності соціальних робітників.

Таким чином головне місце при оцінці якості соціального супроводу займають соціологічні дослідження. Вони дозволяють отримати не лише суб'єктивні, а й об'єктивні показники, надають можливість відносно вільного об'єднання даних, дозволяють широко використовувати метод кваліметричного, кореляційного, регресійного та інших видів аналізу, уможливають отримання детальної інформації про складові, якості соціального супроводу.

На третьому та четвертому етапах проекту використовується соціологічний моніторинг у оцінці якості соціального супроводу. Якщо найефективнішим на третьому етапі на нашу думку буде проведення пілотного дослідження (або фокус-групи), то на четвертому – експертного. Підкреслимо, що існуюча практика обрання респондентами тільки суб'єктів отримання є недостатньо ефективною та виправданою. Проведення декількох соціологічних досліджень, в яких необхідно виявити думку як учнів, так і соціальних робітників, допоможе відтворити більш повну й глибоку картину якості соціального супроводу.

В ході проведення соціологічного дослідження, респондентами якого будуть співробітники професійно-технічного навчального закладу, питання мають бути пов'язані з такими аспектами як:

- відповіді повинні відображати сутність, зміст та стан етичних норм, культивованих в професійно-технічному навчальному закладі, таких як: що для співробітників є цінним і правильним, чим вони керуються в повсякденній роботі.

- вони мають характеризувати сутність і вид субкультури професійно-технічного навчального закладу.

– необхідно охарактеризувати відношення до учнів, а також рівень знань і професіоналізму соціальних робітників.

– використання індикаторів наявності та співвідношення цілераціональності, раціонального цілепокладання й атрактивності дозволять зробити висновок про стиль соціального супроводу в професійно-технічному навчальному закладі.

– важливе місце займають питання мотивації, співвідношення мотивування та стимулювання, матеріальні й символічні засоби стимулювання, система позитивних і негативних санкцій. Соціологічне дослідження проведені із соціальними робітниками відіграють важливу роль – вони дозволяють виявити рівень ефективності соціального супроводу в професійно-технічних навчальних закладах[28, с. 16-20].

Також не меншу вагу має соціологічне дослідження думки учнів професійно-технічних навчальних закладів. За допомогою його проведення можна виявити ставлення дітей які навчаються до соціальної політики та соціальної роботи як її складової взагалі та до соціального супроводу, соціального робітника. Його результати відображають ступінь задоволення потреб учнів у наданні соціальної допомоги.

В основу використання кваліметричного підходу в соціологічному дослідженні якості соціального супроводу покладено два правила. Перше з них визначає, що всі фактори, котрі є відносно незалежними складовими будь-якого явища, мають велике значення у частках п'ятірки, а їх сума завжди дорівнює п'яти. Іншими словами, вагомість кожного фактору, незалежно якими методами їх виявлено, має значення, що лежить в діапазоні від одного до п'яти (якщо вагомість фактору дорівнює нулю, йому просто немає місця в структурі явища, що моделюється). Друге правило теж базується на загальних принципах кваліметрії, зводиться до встановлення кількісної міри вищого ступеня критерію рівного п'ятірки. Усі інші критерії знаходяться в діапазоні від 1 до 5. Поєднання методів кваліметрії з правилами побудови фактора критеріальних моделей дозволяє впритул підійти до оцінки учнями ефективності соціального

супроводу в професійно-технічному навчальному закладі, ступеня власної задоволеності тих чи інших потреб, а соціальними робітниками умов праці. Суб'єктивізм такої оцінки не повинен лякати, тому що, по-перше, респонденти так чи інакше суб'єктивно оцінюють можливість певних якостей задоволення тієї чи іншої потреби; по-друге, використовується спеціальний метод об'єктивізації думок опитаних через визначення ними причин своєї незадоволеності. Експертними за своєю суттю є факторно-критеріальні моделі вимірювання ступеня задоволеності потреб. Кожна з моделей, яка під час дослідження виділена за допомогою певної кількості факторів і відповідних їм критеріїв, аналіз яких дозволить визначити індекс задоволеності [55, с. 28].

Реалізація кваліметричної оцінки соціального супроводу професійно-технічного закладу здійснюється в рамках соціологічного опитування. Для цього потрібно переробити макети розроблених факторно-критеріальних моделей на опитувальні листи-анкети з тим, щоб одержати, найбільш об'єктивні дані від самих респондентів. Для того, щоб переробити кваліметричних моделей у анкети для соціологічного опитування, потрібно було видалити інформацію, що не є змістовною з точки зору визначення думок респондентів з приводу задоволення своїх потреб. Таким чином інформаційний зміст з цих позицій мають лише два параметри: найменування потреби й перелік критеріїв, які характеризують кожний фактор за ознакою ступеня задоволення потреб. Важливість факторів і значимість критеріїв у цьому випадку залишаються на другому місці, тому що вони використовуються з метою одержання кількісних даних у єдиній системі виміру на подальших стадіях обробки соціальної інформації. Кожне з запитань анкети отримує вагомість у долях одиниці, сума ваг повинна дорівнювати п'яти. Всім позиціям окремо, привласнюється значимість певного критерію, відповіді по типу «не можу визначитися» – оцінюватися не будуть. У підсумку результати даних обробляються на електронно-обчислювальній машині, а потім переходимо до написання висновків соціологічного дослідження.

По закінченню четвертого етапу проекту оцінки якості соціальних послуг робоча група готує загальний звіт. Спеціалістами у вигляді рекомендацій розробляються технології щодо підвищення якості діяльності органів влади. Важливим на цьому етапі є популяризація отриманих результатів у ЗМІ, електронних сторінках закладів сфери соціальної роботи. У разі розробки стандартів якості різновидів соціальних послуг важливим моментом є їх обговорення й прийняття в представницьких органах місцевої влади.

Паралельно з проведенням експертного опитування в проекті може бути застосований метод фокус-груп. Останній являє собою напівструктуровану дискусію за участю восьми – дванадцяти учасників, що проводяться в проекті спеціалістами-соціологами. Усе що відбувається записується на аудіо або відео. Цей метод застосовується для збору поглибленої інформації від невеликої кількості учасників, для кращого розуміння ставлення учасників до питання якості соціальних послуг, їх поглядів і мови. Ефективним є використання методу фокус-групи як із співробітниками установи, що спеціалізується на наданні соціальних послуг, так і з головами або активом представницьких організацій і контактних соціальних груп. Не менш актуальним буде застосування цього методу і під час збору попередніх матеріалів про цільову групу клієнтів. Він дозволяє отримати поглиблену інформацію з досліджуваної теми, аналіз якої потребує мінімум часу та спеціальних навичок. Разом з цим метод фокус-групи має певні недоліки, а саме: учасники можуть впливати один на одного, отримані результати часом є складними для опису. Тому поряд із застосуванням методу фокус-групи доцільним є паралельне проведення пілотного соціологічного дослідження.

На четвертому етапі реалізації проекту – проведення аналітичного соціологічного дослідження. Виділимо, що респондентами його мають бути як соціальні робітники так і учні професійно-технічних навчальних закладів. Доцільним на цьому етапі є проведення двох автономних досліджень із з групами респондентів, які ми зазначили раніше. Можливо, за ситуацією,

одночасно провести розробку двох анкет у межах одного аналітичного соціологічного дослідження.

Використання кваліметрії як наукової сфери, що об'єднує кількісні методи оцінки якості соціального супроводу, уможливило найбільш глибоке та повне розкриття праксеологічного аспекту зазначеної в дослідженні проблеми [18, с. 34].

Отже, внаслідок достатньо високої складності виміру якості соціального супроводу в професійно-технічних навчальних закладах його методичними аспектами мають стати технології незалежного аудиту й соціологічного моніторингу. Етапами оцінки якості, в цьому контексті, виступають підготовка аудиту, проведення експертизи документів і стану внутрішнього середовища, проведення пілотного, а потім аналітичного дослідження, підготування звіту діяльності робочої групи та розробка технології щодо вдосконалення якості соціального супроводу.

Чи не найважливішою частиною соціальної роботи з учнями професійно-технічних навчальних закладів є соціальний супровід. В сучасному світі особливої допомоги потребують діти-сироти, як найбільш уразлива категорія осіб, що завершує навчання у професійно-технічному навчальному закладі та починає самостійне життя. Цей період можна назвати перехідним, тому що саме тут вони зустрічаються з безліччю життєвих проблем, вирішувати які виявляється ще неготові. Мається на увазі ведення домогосподарства, розрахунок власного бюджету, побудова власної кар'єри та налагодження міжособистісних стосунків у суспільстві. Молодь цієї категорії не може розраховувати на підтримку з боку родини, а для ефективного вирішення проблем які трапляються на життєвому шляху їм бракує достатнього досвіду. Зрештою вони доволі часто навіть не знають про те що можуть і повинні отримувати допомогу з боку відповідних органів влади та установ.

Тому спираючись на вищезазначене, основними складовими рекомендацій, щодо соціального супроводу випускників професійно-технічних навчальних закладів мають стати:

Міжвідомча програма адаптації дітей-сиріт, які випустились з професійно-технічних навчальних закладів. Мета цієї програми всебічно допомогти адаптуватися випускникам названої категорії у період переходу зі звичних умов учня навчального закладу до самостійного життя. Під адаптацією в цьому випадку розуміється формування нових цінностей, властивостей і навичок, яких у людини до цього з певних причин не було, та за допомогою яких йде пристосування до нового соціального середовища. Програма передбачає: ознайомлення з основами законодавства України з питань забезпечення прав дітей-сиріт, надання допомоги у вирішенні складних життєвих проблем, формування навичок самостійного вирішення особистісних проблем, соціально-психологічному консультуванні з проблем міжособистісних стосунків, робота з найближчим оточенням щодо сприяння вирішенню соціальних і соціально-психологічних проблем.

Очікуваним результатом є адаптація до умов трудової діяльності й самостійного життя, набуття навичок самостійного вирішення соціальних проблем та формування життєвих стереотипів щодо забезпечення першочергових потреб загальноприйнятими способами та їх інтеграція в соціум.

Міжвідомча програма працевлаштування дітей-сиріт, які випустились з професійно-технічних навчальних закладів. Мета якої є забезпечення учнів досвідом, який сприятиме підвищенню конкурентоспроможності на місцевому ринку праці, та в отримання послуг щодо працевлаштування.

Допомога у працевлаштуванні включає в себе певні послуги: добір місця роботи з урахуванням професії; набуття вмінь і комунікативних навичок; пошук можливих шляхів підвищення кваліфікації; досягнення домовленості з роботодавцями щодо створення належних умов трудової адаптації та можливого додаткового навчання на робочому місці.

Міжвідомча програма психології сімейних стосунків для випускників професійно-технічних навчальних закладів. Головне завдання цієї програми, це донести дітям-сиротам, які в більшості не мали змоги спостерігати за

сімейними стосунками на практиці, що сім'я складне поняття, яке регламентує взаємні відносини між чоловіком і дружиною, батьками та дітьми. Члени сім'ї поєднує взаємоповага, взаємодопомога, моральна відповідальність, емоційні зв'язки та спільний побут.

Очікуваним результатом є формування у молоді свідомого ставлення до шлюбу з метою створення міцної, самостійної сім'ї та народження бажаних дітей.

Соціальний супровід дітей-сиріт із числа випускників професійно-технічних навчальних закладів в соціальних мережах. Передбачає реєстрацію групи в мережі Facebook або Instagram випускників для підтримки в різних соціальних питаннях, та допомозі у вирішенні нагальних проблем. Мета такої групи, сучасним способом ділитися досвідом дорослого, самостійного життя та за можливості допомагати один одному у розв'язанні різних життєвих ситуацій.

Конкурс на найкращий соціальний супровід майстром виробничого навчання професійно-технічного навчального закладу. Сприяє створенню якомога ліпших умов для підготовки дітей-сиріт до дорослого, самостійного життя з подальшою підтримкою. Обов'язково підкріплений фінансовою винагородою переможцю.

Таким чином рекомендації щодо оптимізації соціального супроводу дітей сиріт в професійно-технічних навчальних закладах ми сформулювали в двох площинах. Стосовно першої ми запропонували алгоритм соціального проекту щодо діагностики стану соціального супроводу дітей-сиріт у професійно-технічних навчальних закладах. В якому запропонували в межах шести етапів: започаткування аудиту; проведення експертизи документів і стану внутрішньо організаційного середовища; проведення пілотного дослідження (можливо із застосуванням методу фокус-групи); проведення експертного соціологічного дослідження; підготування, координація та схвалення звіту діяльності робочої групи; проведення подальших дій за висновками проекту.

Щодо другої, то ми сформулювали контури організаційних заходів, таких як: міжвідомча програма адаптації дітей-сиріт, які випустились з професійно-

технічних навчальних закладів; міжвідомча програма працевлаштування дітей-сиріт, які випустились з професійно-технічних навчальних закладів; міжвідомча програма психології сімейних стосунків для випускників професійно-технічних навчальних закладів; соціальний супровід дітей-сиріт із числа випускників професійно-технічних навчальних закладів в соціальних мережах; конкурс на найкращий соціальний супровід майстром виробничого навчання професійно-технічного навчального закладу.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження ми прийшли до таких висновків.

По-перше, зробивши аналіз публікацій та досліджень, найголовнішим завдання соціального супроводу, як невід'ємної складової соціалізації особистості, можливо виділити соціальну адаптацію, вона є предметом наукових пошуків багатьох психологів, педагогів, соціологів, філософів, правників. Саме тому одним з пріоритетних завдань соціальних робітників в галузі освіти є соціальний супровід учнів загальноосвітніх, професійно-технічних та вищих навчальних закладів. Тому активізувати роботу навчального закладу, яка сприятиме позитивному вихованню його учнів можливо за певних умови та прийняті їх до виконання соціальним робітником.

По-друге, при визначенні основних понять: «соціальна робота», «соціальний супровід», «соціальна профілактика», «соціальна допомога», «соціальний захист», «дитина-сирота», «учень», «навчальний заклад», «професійно-технічна освіта» стає зрозуміло, що головним із низки напрямків соціальної роботи з учнями закладів професійно-технічної освіти є соціальний супровід, а професійно-технічна освіта забезпечує здобуття громадянами професії відповідно до їх покликань, інтересів, здібностей.

По-третє, при написанні даної роботи, керувалася чіткою методологією, яка зробила можливим якісне теоретичне дослідження і базувалася на використанні необхідних принципів (історичний, термінологічний, системний, діалектичний, а також принцип об'єктивності) та методів (аналіз, синтез, класифікація, нарративне, опитування та вторинна обробка документів). Вони допомогли всесторонньо і максимально об'єктивно дослідити соціальну роботу з дітьми-сиротами закладів професійно-технічної освіти.

По-четверте, проаналізувавши зміст та особливі ознаки соціальної роботи в системі професійно-технічної освіти, ми визначили, що соціальна служба професійно-технічного навчального закладу – багатофункціональна, складна та дуже заплутана структура в навчальному закладі. Робота цієї багатофункціональної структури дуже часто опирається на організацію,

керівництво та компетентність спільних робітників. На сьогоднішній день ряд посадових осіб такої служби ще не визначені і не включені до штатного розпису професійно-технічних установ. Проте сучасні події та умови життя навчального закладу диктують нагальну необхідність в них.

По-п'яте, окреслили основні види діяльності соціального супроводу в закладах професійно-технічної освіти: діагностичний; прогностичний; проектувально-конструктивний; організаційно-перетворювальний; просвітницький; комунікативний та дослідницько-узагальнюючий.

Соціальний супровід є важливим компонентом у соціальній діяльності, ціль якого посилити позитивні та нейтралізувати негативні тенденції в житті, допомогти певним категорій дітей та молоді з метою подолання життєвих труднощів, збереження, підвищення їх соціального статусу.

По-шосте, розглянувши специфіку технологій соціального супроводу у сфері освіти ми дізнались, що педагогічні основи життєвого самовизначення дитини, які спрямовано на формування їх життєвих прагнень і переконань та нейтралізацію деприваційних умов розвитку учнів, має зумовлювати професійна діяльність соціального робітника професійно-технічного навчального закладу. А це доводить, що ефективність соціальної роботи із учнями різних категорій контингенту позначиться не тільки у підвищенні особистого потенціалу кожної молодої людини, а й у підвищенні ефективності професійної освіти в цілому.

По-сьоме, однією із соціальних проблем національного значення, є проблема соціального захисту й адаптації до повноцінного життя дітей, батьки яких померли, відсторонені або ж ухиляються від виконання батьківських обов'язків.

Суттєвим моментом у розвитку особистості дітей-сиріт та дітей, які залишились без піклування батьків, є невпевненість у собі, неусвідомлення цінності своєї особистості, відсутність життєвої перспективи (екзистенційна депривація – глибинне почуття втрати смислу життя, поєднане з відчуттям порожнечі).

Оптимізувати соціальну роботу з учнями закладів професійно-технічної освіти можливо при використанні розробленої Науково-методичним центром професійно-технічної освіти у Запорізькій області моделі організації соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, яка являє собою оптимальну систему взаємодії учнів і педагогічних працівників, що сприяє соціальній адаптації учнів до повноцінного життя у суспільстві як громадян та кваліфікованих фахівців.

По-восьме, оптимізація соціального супроводу дітей сиріт в професійно-технічних навчальних закладах залежить від підвищення якості його діагностики та підвищення ефективності діяльності закладів в яких він присутній. Спочатку ми запропонували алгоритм соціального проекту щодо діагностики стану соціального супроводу дітей-сиріт у професійно-технічних навчальних закладах. Він складається з шести етапів: аудиту; проведення експертизи документів і стану внутрішньо організаційного середовища; проведення пілотного дослідження; проведення експертного соціологічного дослідження; підготування, координація та схвалення звіту діяльності робочої групи; проведення подальших дій за висновками проекту.

Потім сформулювали організаційні заходи, які підвищать якість соціального супроводу в професійно-технічних навчальних закладах, це: міжвідомча програма адаптації дітей-сиріт, які випустились з професійно-технічних навчальних закладів; міжвідомча програма працевлаштування дітей-сиріт, які випустились з професійно-технічних навчальних закладів; міжвідомча програма психології сімейних стосунків для випускників професійно-технічних навчальних закладів; соціальний супровід дітей-сиріт із числа випускників професійно-технічних навчальних закладів в соціальних мережах; конкурс на найкращий соціальний супровід майстром виробничого навчання професійно-технічного навчального закладу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Абрамов К. В. Особенности социально-психологической адаптации молодежи в трансформирующемся обществе : дисс. ... канд. психол. наук : 19.00.05. Москва, 2011. 207 с. URL: <http://www.dissercat.com/content/osobennosti-sotsialno-psikhologicheskoi-adaptatsii-molodezhi-v-transformiruyushchemsya-obshc>. (дата звернення: 20.09.2019).
2. Аніщенко В. М. Розвиток професійних навичок – важливий чинник підвищення продуктивності підприємства. *Модернізація професійної освіти і навчання : проблеми, пошуки і перспективи* : зб. наук. пр. / редкол. : В. О. Радкевич (голова) та ін. Київ : Інститут професійно-технічної освіти НАПН України, 2011. С. 191–192.
3. Артюшкіна Л. М. Специфіка професійної діяльності соціального педагога загальноосвітньої школи-інтернату для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. *Практична психологія і соціальна робота*. Суми, 2004. №2. С. 42–47.
4. Бакіров В. С. Соціальний моніторинг як елемент регіональної соціальної політики. *Соціальна політика в Україні та сучасні стратегії адаптації населення* : зб. наук. ст. Київ, 1998. С. 149–153.
5. Безпалько О. В., Зверева І. Д., Веретенко Т. Г., Денисюк О. М. Соціальна педагогіка / за ред. О. В. Безпалько ; Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України. Київ : Академвидав, 2013. 310 с.
6. Бех В. П. Соціальна робота в Україні на початку ХХІ століття: проблеми теорії і практики : матеріали доп. на міжнар. наук.-практ. конф. (м. Київ, 29-31 жовт. 2002 р.). Київ, 2002. С. 29–47.
7. Белєвцова Я. С. Основні принципи впровадження системи управління якістю соціальних послуг. *Теорія та практика державного управління* : зб. наук. праць. Харків : Вид-во ХарРІ НАДУ “Магістр”, 2009. № 4 (27). С. 255–260.
8. Бутівченко С. В. Професійна освіта в Україні в кінці ХІХ – на початку ХХ століття: тенденції, особливості, використання набутого досвіду.

Школа і підготовка учнівської молоді до життя та діяльності в умовах ринку : наук.-метод. зб. Харків : Педагогіка, 1996. С. 4–20.

9. Бутченко Т. І. Соціально-політичне проектування: проблема взаємозв'язку суспільних потреб і державних інтересів : монографія. Запоріжжя : КСК-Альянс, 2011. 280 с.

10. Гафарова К. Е. Європейські соціальні стандарти та їх імплементація в Україні. *Академічний огляд*. Київ, 2011. №1. С. 25–31.

11. Горбань А. В. Становлення та розвиток системи освіти в Україні у 1920-1930-х роках. *Гілея*. 2012. Вип. 5 (№ 3). С. 15–34.

12. Гордеева К. С. Професійна підготовка соціальних педагогів у сучасній соціально-педагогічній парадигмі. *Соціальна педагогіка : теорія та практика*. Луцьк : Терен, 2013. № 3. С. 57–62.

13. Гошко А. О. Проведення цільового соціологічного опитування мешканців міст для оцінки ефективності діяльності місцевих органів самоврядування. Київ : УАДУ, 1998. 44 с.

14. Гречихин В. Г. Лекции по методике и технике социологических исследований. Москва : Издательство Московского университета, 1988. 232 с.

15. Деякі аспекти оцінки ефективності надання соціальних послуг різним категоріям клієнтів центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді. Київ : Дерсоцслужба, 2005. 124 с.

16. Дитинство в Україні : права, гарантії, захист : зб. док. Київ : Столиця, 1998. Ч. 1. 248 с.

17. Діяльність центрів соціальних служб для молоді України : сучасний стан і перспективи розвитку. Київ : Академпрес, 1999. 122 с.

18. Дмитренко Г. А. Квалиметрическая оценка деятельности персонала местных органов самоуправления : учеб.-метод. пособие. Київ : МАУП, 1998. 53 с.

19. Дубич К. В. Механізми державного управління соціальними послугами : зарубіжний досвід та українські реалії : монографії. Київ : ДП «Інформ.-аналіт. агентство», 2015. 376 с.

20. Дяченко В. М. Система соціальної допомоги на шляху перетворень. *Соціальний захист*. 2003. № 10. С. 10–15.

21. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери / за заг. ред. проф. І. Д. Зверєвої. Київ, Сімферополь : Універсум, 2012. 536 с.

22. Зверева І. Д., Козубовська І. В., Керцман В. Ю., Пічкарь О. Л. Соціальна робота з дітьми і молоддю (теоретико-методологічні аспекти). Ужгород : УжНУ, 2000. 192 с.

23. Кальченко Л. В. Соціальний захист бездоглядних та безпритульних дітей як психолого-педагогічна проблема. *Українська наука XXI століття* : всеукр. науково-практич. інтернет-конф., (м. Київ, 22-24 черв. 2006 р.). Київ, 2006. С. 35–37.

24. Кальченко Л. В. Соціально-психологічні особливості «виходу» дитини на вулицю. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова*. Серія № 11. *Соціологія. Соціальна робота. Соціальна педагогіка. Управління* : зб. наук. пр. Київ : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2007. Вип. 5. С. 212-217.

25. Канішевська Л. В. Педагогічні основи виховання соціальної зрілості учнів старших класів шкіл-інтернатів для дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків. Київ : Стилос, 1998. 163 с.

26. Капська А. Й., Пеша І. В. Соціальний супровід різних категорій сімейта дітей : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 232 с.

27. Кіреєва С. Історико-педагогічний аналіз проблеми соціального сирітства в Україні. *Соціальна педагогіка: теорія та практика* : методичний журнал. Київ, 2007. №4. С.86–91.

28. Клочан Ю. В. Педагогічні умови соціальної адаптації учнів професійно-технічних навчальних закладів : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05. Луганськ, 2009. 22 с.

29. Концепція розвитку професійно-технічної (професійної) освіти в Україні. *Професійно-технічна освіта*. 2004. № 3. С. 5–7.

30. Кузьменко М. М. Система освіти в УСРР у 1920-х рр. : Історико-теоретичний аспект. *Історичний журнал*. 2004. № 5. С. 66-80.

31. Лікарчук І. Л. Проблеми підготовки робітничих кадрів в Україні (1920-1929 рр). Київ : Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН Україна, 1996. 147 с.

32. Лікарчук І. Л. Управління системами підготовки кваліфікованих робітників в Україні : педагогічний аспект (1888-1998 роки). Київ : Інститут педагогіки і психології професійної освіти АПН України, 1999. 475 с.

33. Метелиця О. Становлення та формування родинних стосунків у прийомних сім'ях та дитячих будинках сімейного типу. *Соціальний педагог*. Київ : Видавництво педагогічної преси та літератури, 2007. № 2. С. 29–30.

34. Методичні рекомендації соціальним працівникам щодо соціального супроводу прийомних сімей / Г. М. Бевз та ін. Київ : УІСД, 1999. 103 с.

35. Міщенко Н. І. Соціально-педагогічний супровід особистісно-професійного розвитку майбутніх фахівців засобами студентської субкультури. *Соціальна педагогіка : теорія і практика* : зб. наук. пр. Луганськ : ЛНУ, 2012. № 2. С. 78–85.

36. Молодежь в меняющемся обществе. Проект MONEE ЦВЕ : СНГ. Рига : Балтия, 2000. 193 с.

37. Молодь України у дзеркалі соціології / за ред. О. М. Балакірева, О. О. Яременко. Київ : УІСД, 2001. 210 с.

38. Морозова Е. А. Социальная защищенность: сущность и методы изучения. *Социальная политика и социология*. Барнаул, 2006. №1. С. 143–156.

39. Мустаева Ф. А. Основы социальной педагогики : учебник для студентов высших педагогических заведений. Москва, 2002. 261 с.

40. Ничкало Н. Г. Трансформація професійно-технічної освіти України. Київ : Педагогічна думка, 2008. 200 с.

41. Освіта в Україні : базові індикатори. Інформаційно-статистичний бюлетень / Міністерство освіти і науки України ДНУ «Інститут освітньої аналітики». Київ, 2018. 209 с.

42. Основы социальной работы : учебник / отв. ред. П. Д. Павленок. Москва : ИНФРА-М, 1997. 368 с.

43. Оцінка якості адміністративних послуг : соціологічний аспект / Приймак Ю. О. *Соціальні технології*. Київ : ГУ «ЗІДМУ», 2006. Вип. 36. С. 297–304.
44. Пальчевський С. С. Соціальна педагогіка : навч. посіб. Київ : Кондор, 2005. 560 с.
45. Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження : курс лекцій. 2-ге вид. Київ : Інститут соціології НАНУ, 2007. 320 с.
46. Пєша І. В. Соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (проблеми реформування). Київ : Логос, 2000. 87с.
47. Пєша І. В., Комарова Н. В. Методика здійснення соціального супроводу прийомних сімей. *Соціальна робота в Україні : теорія і практика*. Київ, 2006. № 3 (15). С. 90–101.
48. Права дитини: сучасний досвід та інновації : зб. інформ. і метод. матеріалів / за заг. ред. Г. М. Лактіонової. Київ : Либідь, 2005. 256 с.
49. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : Закон України від 13.05.2005 р. № 2342-IV. *Урядовий кур'єр*. 2005. №19. С. 11–21.
50. Про Загальнодержавну програму «Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини» на період до 2016 року : Закон України від 05.03.2009 р. № 1065-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2009. № 29. С. 46–68.
51. Про затвердження Державної цільової програми розвитку професійно-технічної освіти на 2011-2015 роки : Постанова Кабінету Міністрів від 13.04.2011 р. №495. *Голос України*. 2011. 20 берез. (№ 50). С. 15–28.
52. Про затвердження Порядку здійснення соціального супроводу центрами соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді сімей та осіб, які опинилися у складних життєвих обставинах : наказ Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту, від 25.04.2008 р. №1795. *Офіційний вісник України*. 2008. №19. С. 114–126.

53. Про Концепцію розвитку кримінальної юстиції щодо неповнолітніх в Україні : Указ Президента України від 24.05.2011 р. № 597/2011. *Урядовий кур'єр*. 2011. №20. С. 13.

54. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 № 2402-III. *Офіційний вісник України*. 2016. №19. С. 122–140.

55. Про поліпшення виховання, навчання, соціального захисту та матеріального забезпечення дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.04.1994 р. № 226. *Офіційний вісник України*. 1994. № 15. С. 122–131.

56. Проблемний підліток і проблеми підлітка / упоряд. Т. Червонна. Київ : Шкільний світ, 2010. 126 с.

57. Пузанов М. Ф. Терещенко Г. И. Очерки истории профессионально-технического образования в Украинской ССР. Київ : Вища школа, 1980. 232 с.

58. Радкевич В.О. Професійна освіта і навчання для сталого розвитку суспільства. *Професійно-технічна освіта*. Київ, 2015. № 4 (69). С. 7–11.

59. Серга Т. О. Теоретичні засади соціального супроводу як технології соціальної роботи. *Соціальні технології: актуальні проблеми теорії та практики* : зб. наук. пр./ голов. ред. О. Л. Скідін. Запоріжжя : КПУ, 2011. Вип. 52. С.222–228.

60. Синус С., Буряк В. Право соціального забезпечення України : навч. посіб. Київ : Знання, КОО, 2003. 306 с.

61. Словник-довідник для соціальних педагогів та соціальних працівників / за заг. ред. А. Й. Капської та ін. Київ : ДЦССМ, 2003. 260 с.

62. Социальная педагогика : курс лекций / под общей ред. М. А. Галагузовой. Москва : ВЛАДОС, 2000. 416 с.

63. Соціальна робота : технологічний аспект / за ред. проф. А. Й. Капської. Київ : ДЦССМ, 2004. 364 с.

64. Соціальний супровід сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах : метод. посіб. / І. Д. Зверева та ін. Київ : Держсоцслужба, 2006. 104 с.

65. Технологии социальной работы : учебник / под общ. ред. Е. И. Холостовой. Москва : ИНФРА-М, 2002. 400 с.
66. Технології роботи з різними категоріями клієнтів центрів соціальних служб для молоді : метод. посіб. / С. В. Толстоухова та ін. Київ : ДЦССМ, Державний ін-т проблем сім'ї та молоді, 2003. 88 с.
67. Технології соціальної роботи: навч. посіб. / О. А. Агарков та ін. Запоріжжя : Просвіта, 2013. 584 с.
68. Тюптя Л. Т., Іванова І. В. Соціальна робота (теорія і практика) : навч. посіб. Київ : ВМУРОЛ Україна, 2004. 408 с.
69. Фирсов М. В. Технология социальной работы : учеб. пособ. для вузов. Москва : Академический Проект, 2009. 486 с.
70. Фуштей Л. Опіка й опікунське виховання дітей як предмет аналізу. *Соціальний педагог*. Київ : Видавництво педагогічної преси та літератури, 2007. №7. С. 19-20.

**Декларація
академічної доброчесності
здобувача ступеня вищої освіти ЗНУ**

Я, Тарасенко Олена Сергіївна, студентка 2 курсу магістратури, форми навчання заочної, факультету соціології та управління, спеціальність «соціальна робота», адреса електронної пошти lenatarasenko83@gmail.com,

- підтверджую, що написана мною кваліфікаційна робота на тему «Забезпечення якості соціального супроводу дітей-сиріт у закладах професійно-технічної освіти України» відповідає вимогам академічної доброчесності та не містить порушень, що визначені у ст. 42 Закону України «Про освіту», зі змістом яких ознайомлена;

- заявляю, що надана мною для перевірки електронна версія роботи є ідентичною її друкованій версії;

- згодна на перевірку моєї роботи на відповідність критеріям академічної доброчесності у будь-який спосіб, у тому числі за допомогою інтернет-системи, а також на архівування моєї роботи в базі даних цієї системи.

Дата _____

Підпис _____

ПІБ (студент)

Тарасенко О.С.

Дата _____

Підпис _____

ПІБ(науковий керівник) Приймак О.М.